

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ім. Ю.М. ПОТЕБНІ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

другий (магістерський)
(рівень вищої освіти)

на тему Управління доходами державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0720-удмф-з
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та
(код і назва спеціальності)

страхування»

Хасенко Ю.А.

освітньої програми управління державними
(код і назва освітньої програми)

та місцевими фінансами

спеціалізації _____

(код і назва спеціалізації)

_____
(ініціали та прізвище)

Керівник доцент кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів, доцент, к.е.н.

Яришко О.В.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент доцент кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів, к.е.н.

Афонов Р.П.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя
2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ім. Ю.М. ПОТЕБНІ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код та назва)

Освітня програма Управління державними та місцевими фінансами
(код та назва)

Спеціалізація _____
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри д.е.н., проф.
Глущевський В.В.

« ____ » _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНЦІ

Хасенко Юлія Андріївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Управління доходами державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики

керівник роботи Яришко Олена Володимирівна ., к.е.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «30» червня 2021 року № 975-с

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи Статистична інформація, літературні джерела, фахові періодичні видання

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

Теоретична частина. Теоретичні та методичні аспекти управління доходами Державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики

Аналітична частина. Моніторинг стану управління доходами Державного бюджету України

Проектна частина. Шляхи управління доходами Державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Систематизація поглядів вчених на поняття «бюджет» , 2. Завдання фінансової політики, 3. Цілі фінансової політики держави, 4. Класифікація доходів Державного бюджету, 5. Виконання Державного бюджету, млн.грн, 6. Динаміка складових доходів Державного бюджету України(млн.грн), 7. Доходи Державного бюджету України за зростаючим підсумком, 8. Темпи

зростання платежів з погашення та обслуговування державного боргу, 9. Основні задачі збільшення доходів Державного бюджету.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	<i>Яришко О.В., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів</i>	17.09	19.10
2	<i>Яришко О.В., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів</i>	19.10	29.10
3	<i>Яришко О.В., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів</i>	29.10	16.11

7. Дата видачі завдання 10.09.2021р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	<i>Огляд літературних джерел з управління доходами державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики</i>	25.10.2021	
2	<i>Дослідження теоретичних та методичних аспектів з управління доходами Державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики</i>	29.10.2021	
3	<i>Збір даних для проведення моніторингу стану управління доходами Державного бюджету України</i>	5.11.2021	
4	<i>Моніторинг стану управління доходами Державного бюджету України в контексті бюджетної політики</i>	19.11.2021	
5	<i>Розробка практичних рекомендацій щодо управління доходами Державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики</i>	30.11.2021	

Студент _____

(підпис)

Хасенко Ю.А.

(ініціали та прізвище)

Керівник роботи (проекту) _____

(підпис)

Яришко О.В.

(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____

(підпис)

(ініціали та прізвище)

АНОТАЦІЯ

Хасенко Ю.А. Управління доходами державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики.

Кваліфікаційна робота для здобуття ступеня вищої освіти магістра за спеціальністю 072 - Фінанси, банківська справа та страхування, науковий керівник О. В. Яришко. Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні. Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, 2021.

Розглянуто теоретичні та методичні основи управління доходами Державного бюджету України в контексті удосконалення фінансової політики. Проведено моніторинг стану управління доходами Державного бюджету України. Побудовано механізм управління доходами Державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики.

Ключові слова: БЮДЖЕТ, ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА, ПРОГНОЗ, ПРОГНОЗУВАННЯ, МЕТОДИ, ДОХОДИ, ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ, МОДЕЛЬ.

ABSTRACT

Khasenko Y.A. Management of state budget revenues in the context of improving financial policy.

Qualification work for obtaining a master's degree in specialty 072 - Finance, Banking and Insurance, supervisor O. V. Yaryshko. Engineering Educational and Scientific Institute named by Y. M. Potebni of Zaporizhia National University. Department of Information Economics, Entrepreneurship and Finance, 2021.

Theoretical and methodological bases of revenue management of the State Budget of Ukraine in the context of improving financial policy are considered. The state of revenue management of the State Budget of Ukraine was monitored. The mechanism of revenue management of the State budget in the context of improvement of financial policy is constructed.

Keywords: BUDGET, FINANCIAL POLICY, FORECAST, FORECASTING, METHODS, REVENUES, STATE BUDGET, MODEL.

АННОТАЦИЯ

Хасенко Ю.А. Управление доходами государственного бюджета в контексте усовершенствования финансовой политики.

Квалификационная работа для получения степени высшего образования магистра по специальности 072 – Финансы, банковское дело и страхование, научный руководитель А. В. Яришко. Инженерный учебно-научный институт им. Ю. М. Потемных. Кафедра информационной экономики, предпринимательства и финансов, 2021.

Рассмотрены теоретические и методические основы управления доходами Государственного бюджета Украины в контексте усовершенствования финансовой политики. Проведен мониторинг состояния управления доходами Государственного бюджета Украины. Построен механизм управления доходами Государственного бюджета в контексте усовершенствования финансовой политики.

Ключевые слова: БЮДЖЕТ, ФИНАНСОВАЯ ПОЛИТИКА, ПРОГНОЗ, ПРОГНОЗИРОВАНИЕ, МЕТОДЫ, ДОХОДЫ, ГОСУДАРСТВЕННЫЙ БЮДЖЕТ, МОДЕЛЬ.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ	10
1.1. Розвиток дефініцій «бюджет» та «фінансова політика»	10
1.2. Теоретико - організаційні засади формування доходів Державного бюджету України в контексті удосконалення фінансової політики	17
1.3. Світовий досвід формування доходної частини Державного бюджету в сучасних умовах	28
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. МОНІТОРИНГ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ	38
2.1 Загальна характеристика економіко-ресурсного потенціалу України в контексті фінансової політики	36
2.2 Склад, структура та динаміка доходів державного бюджету України	44
2.3 Аналіз показників Державного бюджету України за системою доходів	63
Висновки до розділу 2	66
РОЗДІЛ 3. МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В	69
3.1 Шляхи покращення управління доходами Державного бюджету України в контексті удосконалення фінансової політики.	69
3.2 Прогнозування доходів Державного бюджету України	84
Висновки до розділу 3	90
ВІСНОВКИ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97

ВСТУП

Важливою частиною економічної політики держави є фінансова політика. За допомогою фінансової політики здійснюється регулюючий вплив на ринкові відносини та процес розширеного відтворення. Фінансова політика держави спрямована виконання функцій держави які пов'язані з управлінням економікою країни, підвищенням добробуту населення.

Очевидно, що реалізація всіх бюджетних програм здійснюється відповідно до існуючих ресурсів, які органи влади мають в розпорядженні, тому велике значення має формування дохідної частини Державного бюджету.

Зазначена проблематика є предметом наукових досліджень вчених, серед яких: Базилевич В.Д., Василенко Л.І., Опарін В.М., Пасічник Ю.В., Федосов В.М., Хомутенко В.П., Шевчук І.Л., Юрій С.І. та інші

Незважаючи на значні наукові доробки вказаних вчених, певні питання потребують подальшого, більш детального розгляду.

Відтак, додаткового удосконалення потребують науково-теоретичні засади управління доходами державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики, пошук шляхів покращення управління доходами державного бюджету України.

Теоретична і практична значущість подальших досліджень з проблематики управління доходами Державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики обумовили актуальність обраної теми, визначили її об'єкт і предмет, мету та завдання

Метою дослідження є розвиток теоретико-методологічних положень і розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо управління доходами державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики. Досягнення мети зумовило вирішення таких основних завдань:

- розглянути розвиток дефініцій «бюджет» та «фінансова політика»;

- з'ясувати теоретико - організаційні засади управління доходами Державного бюджету України в контексті удосконалення фінансової політики;

- розглянути світовий досвід формування доходної частини Державного бюджету в сучасних умовах

- провести моніторинг стану управління доходами Державного бюджету України;

- побудова механізму управління доходами Державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики.

Об'єктом дослідження – процес управління доходами державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики.

Предметом дослідження є сукупність організаційно–економічних відносин, що складаються в процесі управління доходами державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики.

Методи дослідження: логічного узагальнення, системного підходу, економіко-математичного моделювання, статистичні методи.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в отриманні науково обґрунтованих результатів, які в сукупності дають змогу розв'язати важливу проблему управління доходами Державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики. Зокрема:

- дістало подальшого розвитку система удосконалення методів управління доходами Державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики;

- удосконалено концептуальні підходи до побудови моделі яка описує залежність суми доходів бюджету від чотирьох факторів: рівень тіньової економіки, % до обсягу офіційного ВВП; середньорічний курс долара; середньорічний курс євро; ВВП і забезпечує можливість здійснювати ретроспективний аналіз і перспективний аналіз показників.

Інформаційною базою для дослідження слугували наукові розробки навчальні посібники, монографії, періодичні видання, дисертації, статистичні

збірники, а також різноманітні методологічні джерела, законодавчі акти та нормативні документи України

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій щодо управління доходами Державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики.

За результатами дослідження за темою роботи опубліковано тези на конференції

Обсяг та структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дипломної роботи становить машинописних 101 сторінки, в т. ч. основний текст займає 96 сторінок. Робота містить 19 таблиць і 25 рисунків; список використаних джерел налічує 52 найменувань

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Розвиток дефініцій «бюджет» та «фінансова політика»

В історії людства бюджет з'явився порівняно недавно, відбулось це в епоху капіталізму. Його поява тісно пов'язана з відокремленням державних фінансів від казни монарха, обмеженням його влади, з переходом до демократії і життям суспільства в цілому. Бюджет в усіх державах всього світу є основою державних фінансів і основним фондом її грошових коштів.

Бюджет за своїм змістом – це система економічних відносин з приводу утворення, розподілу і використання централізованого фонду грошових коштів країни. Ці економічні відносини виникають як результат розподілу валового внутрішнього продукту.

Завдяки тривалому історичному процесу розвитку суспільства, перетворення натурального господарства у товарно-грошове, становленню держави, розвитку фінансової науки сформувався світогляд на поняття "бюджет". Науковці визнають бюджет найдієвішим інструментом впливу держави (уряду) на економічні процеси у країні. У наукових дискусіях ХХ-ХХІ ст. саме бюджету віддавалася перевага у досягненні повної зайнятості, цінової стабільності, економічного розвитку та інших макроекономічних цілей [1, с. 45].

Вперше у 1781 році, був оприлюднений офіційний документ, який містив усереднені звітні дані за декілька років про державні доходи й видатки Франції. Звіт був схожий за своїм змістом на документ, який згодом назвали бюджетом. Таким чином, 1781 рік вважають роком появи першого бюджету [2].

У Франції, історично поняття закону про фінанси (бюджет) зустрічається в Декларації прав Людини й Громадянина від 26 серпня 1789 року, відповідно до якої всі громадяни зобов'язані, з одного боку, утримувати державну владу і адміністрацію - брати участь у витратах, відповідно до їх можливостями сплачувати податок, а, з іншого боку, мають право встановлювати, стежити за виконанням і визначати напрямки використання цього соціального податку. Так поступово були вироблені правила складання кошторисів, і був визначений порядок їх затвердження. З'явився так званий бюджет [3].

На думку американського професора Ентоні Аткинсона бюджет - це кількісне вираження грошових приток (доходів) і відтоків (витрат), які прогнозують наслідки поточних операційних рішень і можливість фінансового плану задовольняти цілі організації [4].

Наприкінці 20 ст. у перекладених зарубіжних посібниках опубліковується визначення С.Фішера: бюджет - це «детальний опис витрат, а також фінансових планів окремих людей, компаній або урядів [5].

Слово бюджет походить від галло «bouge» а потім колишнього фр. «Bougette», що означало невеликий гаманець, прикріплений до пояса і містить розмінні монети, які витрачалися на повсякденні витрати [5].

Слово увійшло у вжиток в Англії в середні віки, де воно розумілося як мішок канцлера Казначейства, який він представляє в парламенті. Коли палата громад в Англії в XVI- XVIII століттях стверджувала субсидії королю, то перед закінченням засідання канцлер казначейства (міністр фінансів) відривав портфель, в якому зберігався документ з відповідним законопроектом. Це називалося відкриттям бюджету, пізніше назву портфеля було перенесено і на сам документ. Надалі з кінця XVIII століття термін "бюджет" був поширений і на документ, який представляє собою план збирання доходів і здійснення витрат держави, який затверджувався парламентом [5].

Однак чіткого визначення терміну "бюджет" в той час не було. Протягом XIX-го століття відбувалося формування цього терміну у відносно доступне

для всіх понять. Протягом ХХ століття визначення цього поняття стали чіткішими. Система формування бюджету розвивається в тісній залежності від еволюції потреб суспільства, глибини перетворень в економіці та соціальній сфері діяльності суспільства. Єдиного підходу до трактування сутності бюджету немає, різні автори акцентують увагу на різних аспектах, таким чином з'явилися наступні визначення:

С. В. Мочерний зазначає: Державний бюджет – кошторис щорічних доходів і видатків держави, заздалегідь розроблений урядом і затверджений законом [6] .

О. Д. Василик, В. М. Федосов у своїй праці вказують, що Державний бюджет – централізований фонд фінансових ресурсів держави, який використовується для виконання покладених на неї функцій, передбачених Конституцією України [6] .

М. І. Боголепова, А. Г. Зверєва, М. М. Ровинський визначають, що Державний бюджет – основний фінансовий план формування та використання централізованого фонду грошових коштів держави [6] .

Бюджетний кодекс України зазначає, що бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [6].

На думку С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина бюджет – це об'єктивна економічна категорія, що відображає грошові відносини, які виникають між державою, з одного боку, і підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності та фізичними особами – з іншого, з приводу утворення основного централізованого фонду грошових коштів держави і його використання на розширене відтворення, підвищення рівня життя і задоволення інших суспільних потреб відповідно до функцій держави [6] .

А. Г. Загородній визначив, що бюджет – грошове вираження збалансованого розпису доходів і видатків держав, адміністративно-територіальної одиниці, підприємства, установи за певний період [6].

Найбільш загальноприйнятим є наступне визначення бюджету: бюджет - це фонд грошових ресурсів, що перебуває в розпорядженні органів виконавчої влади певного рівня і використовується для виконання покладених на них функцій, що передбачаються законодавством.

Одним з перших планову природу бюджету відзначив німецький фінансист Шанц. Вагомий внесок у фінансову науку, в тому числі і з фінансових питань, внесли І.Х.Озеров, С. Ю. Вітте, Д. Боголепов, М.І. Фрідман, М. І. Туган-Барановський, І.І.Янжул, М.М. Алексеєнко та ін. Серед сучасних українських вчених - це: С.Буковінській, О.Васілік, В.Геєць, В.В.Глущенко, К.Павлюк, С.Юрія і ін.

В офіційних документах, зокрема в Бюджетному кодексі України дається таке визначення бюджету: бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [7].

Через бюджет здійснюється перерозподіл коштів підприємств різних форм власності і частково доходи населення, які спрямовуються на фінансування народногосподарського комплексу, соціально-культурних заходів, зміцнення обороноздатності країни, утримання органів державного управління, фінансову підтримку бюджетів місцевого рівня, погашення державного боргу, створення державних матеріальних і фінансових резервів тощо.

З розвитком цивілізації бюджет стає унікальним інструментом здійснення економічної політики, не тільки в ринкових умовах, а й у тоталітарних, монархічних та інших системах. У ньому сконцентровані

інтереси держави, суб'єктів господарювання та населення. Між ними ведеться постійна боротьба за задоволення власних потреб [8] .

Об'єктом інтересів завжди є ВВП, власне напрямки та методи його розподілу і перерозподілу.

Бюджет, в основному, відображає вторинний перерозподіл, тобто, після первинного розподілу ВВП на основні його складові здійснюється вторинний перерозподіл за допомогою податків і надання за рахунок бюджету громадянам суспільних благ і послуг [8] .

Бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади АРК та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду (ст. 2 Бюджетного кодексу) [8] .

Надання населенню суспільних благ є функцією держави в економіці вільної конкуренції, фінансування благ здійснюється за рахунок державного і місцевих бюджетів.

Економічна природа бюджету проявляється саме в тому, що з його допомогою держава надає суспільству унікальні блага і послуги, які суттєво впливають на рівень добробуту та якість життя. До таких благ належать охорона держави, національна безпека і правопорядок, благоустрій, захист навколишнього природного середовища, освіту, охорону здоров'я, наука, культура і ін.

Головне призначення бюджету - регулювання розподілу і перерозподіл ВВП за підрозділами виробництва, галузям економіки, адміністративно-територіальним формуванням, верствам населення, ґрунтуючись на потребах ринкового господарства відповідно до прийнятої фінансовою політикою [8]

Фінансова політика (Financial Policy) - сукупність заходів та цілеспрямованих дій щодо використання фінансових відносин для досягнення поставленої мети[8] ..

Зміст фінансової політики полягає в:

розроблення загальної концепції фінансової політики, визначення її основних напрямів, цілей та завдань;

розроблення відповідного цілям та завданням фінансового механізму;

управлінні фінансовою діяльністю;

організації моніторингу та контролю.[8]

Завдання фінансової політики наведено на рис.1.1

Фінансова політика як сукупність цілеспрямованих дій щодо використання фінансових інструментів та стимулів може бути реалізована на різних рівнях: світовому, національному, регіональному та на рівні окремої компанії.

Рис. 1.1 Завдання фінансової політики

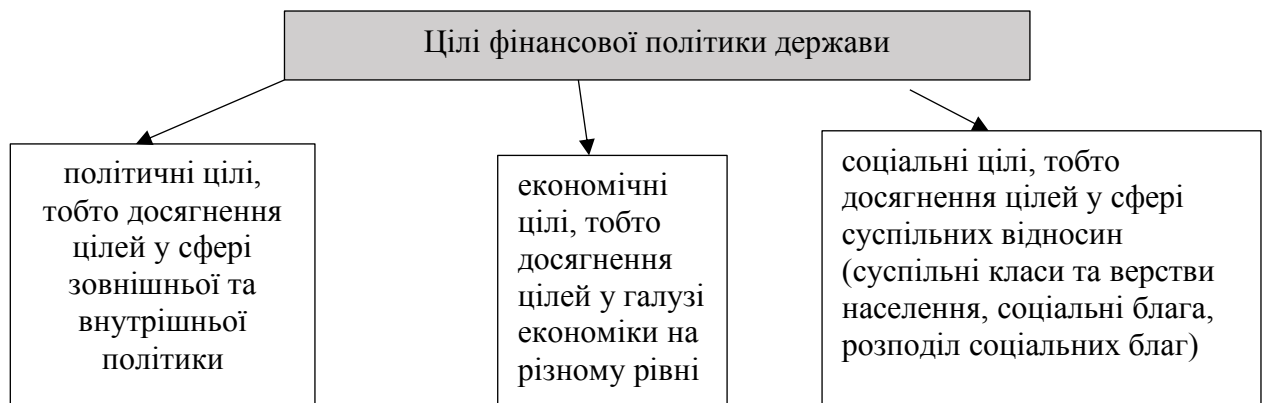
Фінансова політика — це державна економічна політика, яка виявляється у використанні державних фінансових ресурсів, регулюванні доходів і видатків, формуванні та виконанні бюджету держави, у податковому регулюванні, в управлінні обігом грошей, у впливі на курс національної валюти.

Основу фінансової політики держави складають стратегічні напрями, що визначають довгострокову та середньострокову перспективу використання фінансів та передбачають вирішення головних завдань, що впливають із особливостей функціонування економіки та соціальної сфери країни. У рамках

реалізації фінансової політики держава визначає стратегічні та тактичні цілі та завдання використання фінансових відносин.

Цілі фінансової політики держави відображено на рис.1.2.

Фінансова політика є частиною загальної економічної політики держави. Найважливішими складовими фінансової політики держави є: бюджетна, податкова, грошово-кредитна, цінова та інвестиційна політика. Оцінка результатів фінансової політики держави ґрунтується на її відповідності інтересам суспільства.

Рис. 1.2 Цілі фінансової політики держави

Цільова спрямованість фінансової політики визначає джерела формування державного бюджету. Поряд із традиційними джерелами, такими, як непрямі та прямі податки, мита, внески до державних позабюджетних фондів, використовуються неподаткові надходження такі як: доходи від державної власності, державного сектора в економіці, у зовнішній та внутрішній торгівлі.

При перевищенні видатків над доходами державного бюджету фінансова політика передбачає певні способи врегулювання дефіциту. У ринковій економіці для фінансування державного боргу в рамках фінансової політики поряд із зовнішніми запозиченнями передбачається емісія державних цінних паперів які виступають як інструмент залучення капіталів підприємців та населення. Поряд із державними інвестиціями у відучи галузі економіки в рамках фінансової політики визначаються заходи щодо залучення капіталів

вітчизняних та іноземних приватних інвесторів, а також залучення кредитів міжнародних валютно-кредитних та фінансових організацій.

Фінансова політика є тісно взаємопов'язана з кредитно-грошовою політикою і передбачає розроблення та використання високоефективних фінансових інструментів, які є диференційовані за рівнем ризику та прибутковості, що сприяють розвитку фінансового ринку на національному рівні та його зв'язку зі світовими фінансовими ринками.

1.2. Теоретико - організаційні засади формування доходів Державного бюджету України в контексті удосконалення фінансової політики

На всіх етапах розвитку суспільних відносин невід'ємним і важливим атрибутом держави являється бюджет. З виникненням та функціонуванням держави, як правило, здійснюється формування доходів Державного бюджету для виконання відповідних функцій і завдань, а також забезпечення стабільного розвитку суспільства, що зумовлено фінансовою неспроможністю недержавних організацій та інститутів. Оскільки впродовж свого становлення держава, як історична форма організації людської діяльності, завжди виконує певні соціальні, економічні, управлінські та політичні функції, що мають бути спрямовані на задоволення суспільних потреб. Державний бюджет є вагомим інструментом макроекономічного регулювання, чого неможливо досягнути за допомогою інших засобів. Це обумовлено необхідністю здійснення розподілу та перерозподілу ВВП між регіонами країни, секторами економіки, верствами населення з метою підвищення ефективності реалізації фінансової політики держави, забезпечення фінансування об'єктів соціально-культурної сфери, державного управління та охорони навколишнього природного середовища та ін. [9, с. 9]

Так як, фінансовою базою діяльності держави є акумульовані до державного бюджету фінансові ресурси, то саме через нього відбувається

централізація цих коштів для подальшого фінансування економічного і соціального розвитку країни. Відповідно, для одержання від держави необхідних суспільних благ та послуг підприємницькі структури та населення, враховуючи наявні економічні умови їхньої діяльності, повинні відраховувати частину своїх доходів на загальнодержавні потреби.

Доходи державного бюджету відображають і дії певних груп населення і є безпосереднім вираженням інтересів населення. Тому зміна стратегії та тактики фінансової політики держави має багатосторонній вплив на формування доходної частини державного бюджету, що і є, в свою чергу, основою для забезпечення добробуту як держави, так і її населення.

Можна відмітити наступні чинники, що безпосередньо впливають на формування доходів державного бюджету. Це, зокрема: стан економічної кон'юнктури; недосконалість податкового законодавства; інституціоналізація тіньової економіки; низька фінансова дисципліна усіх суб'єктів господарювання; віртуальний перерозподіл власності; наявність значних пілг в оподаткуванні; криміналізація економічної діяльності; низька конкурентоспроможність продукції; нестабільність національної валюти; інфляційні процеси та інші [10, с. 47].

Узагальнюючим джерелом доходів державного бюджету є валовий внутрішній продукт. Зростання ВВП призводить до зміцнення та стабілізації економіки, розширення виробництва, збільшення зайнятості, підвищення життєвого рівня народу, заробітної плати працівників, прибутку підприємств та організацій, купівельної спроможності населення, а, отже, до збільшення податкових надходжень до державного бюджету та наповнення його доходної частини. Разом з тим, зниження номінального обсягу ВВП та зростання інфляції призводить до номінального зменшення надходжень до бюджету [11, с.42].

Вагома роль у розвитку держави відводиться саме бюджету. Оскільки чітка урегульованість бюджетних відносин є ознакою демократичної держави з характерним для цього розподілом владних повноважень, необхідністю

певного контролю за бюджетним процесом в контексті здійснення всіх його стадій на державному та місцевому рівнях. Бюджетні відносини є внутрішньодержавними, оскільки саме вони стосуються розподільчих і перерозподільних процесів у державі, а також у них не приймають участь недержавні суб'єкти права. Бюджетно-правові норми регулюють відносини функціонування бюджетної системи і бюджетного устрою України, в розподілі доходів і видатків між видами бюджетів, у процесі складання розгляду, затвердження і виконання бюджетів та процес звітності про їх виконання.

Різноманітність видів доходів державного бюджету дозволяє класифікувати їх за багатьма критеріями, зокрема, за суб'єктами і об'єктами відносин, які виникають, бюджетним значенням, формами, методами і умовами залучення, територією стягнення коштів [12].

Згідно Бюджетного кодексу України доходи бюджету класифікуються наступним чином: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Класифікація доходів державного бюджету[12] .

Податкові надходження	встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори
Неподаткові надходження	доходи від власності та підприємницької діяльності; адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; інші неподаткові надходження;
Доходи від операцій з капіталом	надходження від продажу основного капіталу; надходження від реалізації державних запасів товарів; кошти від продажу землі і нематеріальних активів;
Трансферти	кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Як відомо, доходи бюджету можуть формуватися на основі таких основних методів централізації грошових ресурсів, як[12] :

- перерозподіл доходів юридичних і фізичних осіб за допомогою податків та обов'язкових зборів;
- пряме вилучення доходів із державного сектора;
- отримання доходів від державних угідь, майна і послуг;
- залучення позик.

Перерозподіл доходів юридичних і фізичних осіб за допомогою податкових надходжень характеризує податковий метод формування доходів бюджету. На відміну від прямого вилучення доходів у державному секторі, даний метод може застосовуватись лише керуючись чинним законодавством.

Позиковий метод передбачає формування доходів бюджету на поворотній основі. Окрім реальних доходів, що формуються на основі зазначених методів, держава може використовувати емісійний дохід. Якщо йдеться про поточний бюджетний період – то це дохід, що забезпечує фінансування поточних видатків. Доцільно зазначити, що під час емісії реальна вартість фінансових ресурсів не змінюється, а внаслідок інфляції збільшується тільки номінальна кількість грошей [13].

Процес формування дохідної частини Державного бюджету України, є невід'ємною складовою реалізації кожної із стадій бюджетного процесу.

Так, за складання проекту закону про Державний бюджет України відповідає Міністерство фінансів України, яке визначає основні організаційно методичні засади планування бюджету, що використовуються при підготовці бюджетних запитів і розробленні проекту Державного бюджету України, проводить аналіз виконання бюджету у попередніх та поточному бюджетних періодах, визначає загальний рівень доходів та видатків і дає оцінку обсягу фінансування бюджету для складання проекту Державного бюджету України та індикативних показників на наступні за плановим два бюджетні періоди [14].

Проект закону про Державний бюджет України розробляє КМУ. Основою для складання проекту закону є Основні напрямки бюджетної політики, що є важливим документом під час підготовки проекту бюджету .

КМУ не пізніше 1 квітня року, що передує плановому, розглядає та схвалює проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний період і у триденний строк подає до ВРУ, яка розглядає його за спеціально визначеною процедурою.

Проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період ґрунтується на прогностичних і програмних документах економічного і соціального розвитку України на наступний бюджетний період із зазначенням основних прогностичних макропоказників економічного і соціального розвитку України; основних завдань бюджетної політики, зокрема граничного обсягу дефіциту державного бюджету, частки прогнозного річного обсягу валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через зведений бюджет України, граничного обсягу державного боргу, встановлення розміру мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення; пріоритетних завдань податкової політики; реалізації пріоритетних державних цільових програм; взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами та інших питань[14] ..

Однією із частин цього документа є визначення пріоритетів у виконанні перш за все завдань податкової політики у плановому періоді, вирішення яких забезпечить механізм ефективного формування дохідної частини державного бюджету за рахунок певних податкових надходжень.

З доповіддю «Про основні напрями бюджетної політики на наступний бюджетний період» виступає Прем'єр-міністр України або за його дорученням міністр фінансів України на засіданні Верховної Ради. За результатами парламентських слухань Верховна Рада України приймає постанову про схвалення або взяття до відома Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період [14].

Для підготовки проекту Державного бюджету України Міністерство фінансів України розробляє і доводить до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів у терміни, що визначаються Міністерством фінансів України. Головні розпорядники бюджетних коштів

забезпечують складання бюджетних запитів для подання Міністерству фінансів України відповідно до вимог інструкції з підготовки запитів, враховуючи звіти про виконання паспортів бюджетних програм, висновків про результати контрольних заходів, що проводяться органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства. На будь-якому етапі складання і розгляду проекту Державного бюджету України Міністерство фінансів України проводить аналіз бюджетного запиту щодо його відповідності меті, пріоритетності та ефективності використання бюджетних коштів. На основі цього Міністерство фінансів готує проект закону про Державний бюджет України [15].

Міністерство фінансів України подає проект закону про Державний бюджет України КМУ для розгляду, а також вносить пропозиції щодо термінів і порядку розгляду проекту в КМУ.

КМУ приймає постанову щодо схвалення проекту закону про Державний бюджет України та відповідно подає його разом з матеріалами Верховній Раді України не пізніше ніж 15 вересня року, що передусє плановому.

Разом з проектом закону про Державний бюджет України, схваленим Кабінетом Міністрів України, подаються такі документи [15] :

- 1) пояснювальна записка, яка повинна містити:
  - інформацію про економічну ситуацію в державі та основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України на наступний бюджетний період;
  - оцінку надходжень бюджету, що пропонуються для забезпечення фінансовими ресурсами витрат бюджету;
  - пояснення до основних положень проекту Державного бюджету України та проекту закону про Державний бюджет України;
  - інформацію щодо врахування Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період.
  - обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин;

– інформацію щодо обсягів державного боргу, в тому числі за типом боргового зобов'язання, графіка його погашення, обсягів та умов запозичень;

– розрахунки обсягу компенсації за рахунок коштів державного бюджету втрат суб'єктів господарювання внаслідок прийняття Кабінетом Міністрів України, іншими центральними органами виконавчої влади рішень щодо регулювання цін і тарифів на окремі види продукції, товарів і послуг;

2) прогнольні показники зведеного бюджету України (включаючи оцінку Державного бюджету України та місцевих бюджетів) відповідно до Бюджетної класифікації, а також зведений баланс фінансових ресурсів України;

3) переписок пільг із податків, зборів (інших обов'язкових платежів) з розрахунком втрат доходів бюджету від їх надання;

4) переліки та обсяги коштів за державними цільовими програмами, які включено головними розпорядниками коштів державного бюджету до бюджетних програм, передбачених у проекті закону про Державний бюджет України;

5) перелік державних інвестиційних проектів;

6) ведення та структура державних боргових і гарантійних зобов'язань на поточний і наступні бюджетні періоди до повного погашення таких зобов'язань

7) план державних запозичень на наступний бюджетний період, а також перелік інвестиційних проектів, під які можуть надаватися державні гарантії у наступному бюджетному періоді;

8) прогноз Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди;

9) доповідь про хід виконання Державного бюджету України в поточному бюджетному періоді;

10) інформація щодо залучення довгострокових (більше одного року) кредитів (позик), надання гарантій, набуття прав поручителя за такими зобов'язаннями державними підприємствами, у тому числі господарськими

товариствами, у статутному капіталі яких державі належить більше 50% акцій (часток, паїв);

11) пояснення головних розпорядників бюджетних коштів до проекту Державного бюджету України (подаються до Комітету Верховної Ради України з питань бюджету)

12) інформація про квазіфіскальні операції та оцінку можливого впливу таких операцій на показники бюджету в наступних бюджетних періодах та інші матеріали [14].

Разом з проектом закону про Державний бюджет України до Верховної Ради України подається прогноз Державного бюджету України, який уточнюється на основі прийнятого закону про Державний бюджет України та схвалюється Кабінетом Міністрів України у місячний термін з дня опублікування Закону. Прогноз Державного бюджету України складається на наступні за плановим два бюджетні періоди Міністерством фінансів України за участю Міністерства економіки України, Національного банку України та головних розпорядників коштів державного бюджету.

Розгляд та затвердження Державного бюджету України відбувається за спеціальною процедурою. Законом про Державний бюджет України на поточний рік має бути визначено [14]:

– загальні суми доходів, видатків та кредитування державного бюджету (з розподілом на загальний та спеціальний фонди);

– граничний обсяг річного дефіциту (профіциту) державного бюджету у відповідному бюджетному періоді, державного і гарантованого державою боргу на кінець відповідного бюджетного періоду, граничний обсяг і напрями надання державних гарантій, а також повноваження щодо цих гарантій;

– загальну суму доходів за бюджетною класифікацією;

– фінансування державного бюджету за бюджетною класифікацією;

– бюджетні призначення головним розпорядникам коштів державного бюджету за бюджетною класифікацією;

– бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів;

- розмір оборотного залишку коштів державного бюджету;
  - розмір мінімальної заробітної плати на відповідний бюджетний період;
  - розмір прожиткового мінімуму на відповідний бюджетний період;
- перелік кредитів (позик), що залучаються державою від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів, із зазначенням кредиторів, загальних обсягів кредитів (позик) та обсягів їх залучення у відповідному бюджетному періоді в розрізі бюджетних програм.

В теоретичному аспекті формування державного бюджету передбачає реалізацію таких трьох стадій:

- аналіз показників виконання бюджету за попередній період;
- розрахунки показників відповідно до кожного виду доходів та видатків;
- збалансування дохідної та видаткової частини бюджету [16].

Такі стадії проходить процес складання кожного бюджету, що є обов'язковою умовою успішної організації процесу формування бюджету, в тому числі його дохідної частини.

Зокрема, на першій стадії фінансовими органами аналізуються звітні дані про виконання державного бюджету за попередній звітний період, виявляються тенденції у виконанні дохідної і видаткової частини бюджету, визначаються фактори, що вплинули на обсяги його показників, розраховуються очікувані обсяги. Крім того, аналізуються надходження кожного виду податків, неподаткових платежів, їхній вплив на виконання дохідної частини бюджетів, визначаються резерви збільшення доходів. Аналогічно прослідковується виконання видаткової частини бюджетів у розрізі підрозділів бюджетної класифікації, визначаються резерви скорочення витрат.

Друга стадія складання проекту бюджету пов'язана із розрахунками конкретних видів доходів та видатків. Ці розрахунки здійснюються в розрізі

підрозділів бюджетної класифікації з вибором та використанням найбільш оптимальних способів і прийомів проведення розрахунків (аналітичного, нормативного, коефіцієнтів, економіко-математичних тощо).

На третій – здійснюється збалансування дохідної і видаткової частини відповідно до результатів розрахунків на другій стадії. Суми перевищення дохідної частини бюджету над видатковою можна спрямувати на додаткове фінансування окремих видатків бюджету. При збалансуванні дохідної і видаткової частини ніяких додаткових розрахунків не проводиться і бюджет приймається у розрахованих обсягах. Як правило, найчастіше видаткова частина перевищує дохідну частину бюджету [16, с.69].

Виконання Державного бюджету забезпечує Кабінет Міністрів України. Міністерство Фінансів України здійснює загальну організацію та управління виконанням Державного бюджету України, координує діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету за доходами і видатками. Органи, що контролюють справляння надходжень забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до державного бюджету податків, зборів (обв'язкових платежів) та інших доходів відповідно до законодавства. Податки, збори (обов'язкові платежі) та інші доходи державного бюджету вважаються зарахованими до державного бюджету з моменту зарахування на єдиний казначейський рахунок [14].

Державний бюджет України набуває свого правового статусу тільки після затвердження його Верховною Радою України в формі закону (п. 4 ст. 85 Конституції України). Правове призначення бюджету полягає в тому, що він надає органам державної влади, яка його затверджує, можливість управління фінансовими ресурсами держави [17].

Тому ефективне формування дохідної частини Державного бюджету можливе лише за наявності належної законодавчої та нормативної бази. Саме реальна дохідна база державного бюджету залежить від урахування у чинному законодавстві об'єктивних економічних законів та закономірностей розвитку

суспільства, особливостей функціонування держави на певному етапі розвитку.

Прогнозування, планування, виконання, звітування, контроль і моніторинг доходів бюджету й чинного законодавства мають відбуватися у межах єдиного механізму формування та функціонування дохідної частини бюджету. За таких умов здійснення податкових зобов'язань, їх нарахування та акумуляція має стати основою ефективної мобілізації доходів бюджету як єдиного неподільного процесу формування доходів бюджету [18, с. 27].

З метою запобігання негативним наслідкам виконання дохідної частини бюджету, таких як: відсутність моніторингу на усіх стадіях мобілізації доходів бюджету відповідно до визначених планових призначень на бюджетний рік; негативні наслідки у виконанні доходів бюджету, встановлені у процесі моніторингу, потребують внесення необхідних змін до чинного законодавства з метою запобігання їх розвитку як на поточний рік, так і на середньо- та довгострокову перспективу. Для цього необхідним є своєчасне внесення змін до чинного законодавства із своєчасним реагуванням на стан виконання (невиконання) бюджету й здійснення правового регулювання і стимулювання мобілізації податкових, неподаткових та інших надходжень, що сприятиме забезпеченню балансу бюджету і недопущенню виникнення бюджетної заборгованості.

Своєчасне реагування на стан виконання доходів бюджету, їх формування у поточному році дасть можливість підготувати ефективну, ґрунтовну базу для планування податкових і неподаткових надходжень на наступний рік і не допустити проблем, що виникали у попередні роки, у наступних бюджетних періодах [19, с. 128].

Держава зобов'язана здійснювати таку бюджетну політику, яка б оптимально поєднувала інтереси суспільства, окремих територій, підприємств і населення. Збалансований розвиток приватних і державних інтересів має бути визначальним у бюджетній політиці й оцінений через критерії економічної ефективності й достатку усіх суб'єктів. Цього можна досягти при

умові реалізації принципу поєднання фіскальної достатності та соціально економічної ефективності, реалізація якого є необхідною для досягнення узгодженості бюджетної й податкової політики у процесі формування, використання бюджетних коштів, а також розроблення бюджетної стратегії, визначення ролі і завдань кожного із учасників бюджетного процесу при мобілізації доходів бюджету щодо забезпечення виконання їхніх конституційних зобов'язань на перспективу [18, с.27].

1.3. Світовий досвід формування доходної частини Державного бюджету в сучасних умовах

Глобалізація приводи до необхідності міждержавної кооперації у податкового і митного регулювання, в питаннях дефіциту і державного боргу, фінансового контролю і аудиту, тощо.

Зарубіжні країни з розвинутою економікою пройшли тривалий шлях у своєму розвитку, який вимірюється сторіччями, завдяки чому ці країни напрацювали свою схему бюджетних взаємовідносин [20, с.65].

Для того щоб побудувати в Україні ефективному систему взаємовідносин між органами різних рівнів у бюджетній сфері і уникнути економічно необґрунтованих рішень необхідно вивчити та проаналізувати як позитивний, так і негативний світовий досвід у формуванні та виконанні доходної частини місцевих бюджетів.

У кожній країні структура бюджету його формування та виконання мають свої певні національні особливості.

Господарська практика багатьох країн світу, особливо Польщі, Франції, США, Канади, Японії свідчить про ефективність фінансової політики сталогорозвитку і територіального управління в умовах високо розвинутих ринкових відносин.

На сучасному етапі розвитку в будь-якій зарубіжній країні Державний бюджет виконує такі основні функції [21]:

– розподільчу. Ця функція бюджету проявляється через формування та використання централізованих фондів коштів за рівнями державної та територіальної влади та управління. У розвинутих країнах через бюджети різних рівнів перерозподіляється до 50% ВВП.

– стимулюючу. За допомогою бюджету держава регулює господарське життя країни, економічні відносини, спрямовуючи бюджетні кошти на підтримку чи розвиток галузей, регіонів. Регулюючи таким чином економічні відносини, держава здатна цілеспрямовано посилювати чи стримувати темпи зростання виробництва, прискорювати чи послаблювати зростання капіталів та приватних заощаджень, змінювати структуру попиту та споживання. У цьому вся проявляється стимулююча функція бюджету.

– соціальну. Ця функція полягає в акумуляції коштів у бюджеті та використанні їх на здійснення соціальних програм, спрямованих на розвиток охорони здоров'я, культури, освіти, підтримку незаможних.

– контрольну. Ця функція бюджету припускає можливість та обов'язковість державного контролю за надходженням та використанням бюджетних коштів.

Формування бюджету відіграє велике значення як для держави, так і для фізичних та юридичних осіб. Бюджет є провідною ланкою фінансової системи, основним інструментом державної фінансової політики, важливим економічним важелем держави, який суттєво впливає на соціально-економічний стан країни. Зокрема бюджет – грошове вираження збалансованого розпису доходів і видатків держави, адміністративно-територіальної одиниці, підприємства та установи за певний період.

Державний бюджет характеризується такими станами, як: збалансований бюджет – це коли рівновага доходів і видатків, профіцит бюджету – перевищення доходів над видатками та дефіцит бюджету – перевищення видатків над доходами

Світовий досвід формування та реалізації основних пріоритетів бюджетної політики в розвинутих країнах щодо основних пріоритетів

бюджетної політики показує, що реформа у сфері бюджетних відносин повинна проводитися із врахуванням особливостей соціально економічного розвитку країни, її регіонів, галузей економіки. На цьому етапі розвитку державних фінансів простежується тенденція до відповідних перетворень системи управління бюджетними видатками шляхом запровадження та підвищення рівня середньострокового бюджетного планування; є чітко визначеним розвиток державного управління у сфері надання державних послуг, спрямованих на кінцевий результат використовуються відповідні механізми бюджетування для покращення результативності використання бюджетних коштів; удосконалення системи планування і моніторингу соціально-економічної результативності бюджетних видатків за допомогою якісних і кількісних індикаторів; дотримання принципу підзвітності органів влади громадськості [22]. Набув достатньо застосування програмно-цільовий метод бюджетного управління, який сприяє більшій ефективності та прозорості у використанні бюджетних ресурсів, у тому числі посилення відповідальності і підзвітності за витрачання коштів; встановлює зв'язок між використаними бюджетними ресурсами та отриманими результатами від їх використання; регулює розподіл бюджетних коштів між програмами на основі отриманих результатів. Як інструмент бюджетного регулювання програмно-цільовий метод дозволяє встановити пріоритети в межах існуючих фіскальних обмежень. Досвід реалізації заходів бюджетного регулювання в країнах з розвинутою економікою свідчить про необхідність формування бюджетної політики, що спрямована на інституційні перетворення фінансової системи, удосконалення податкової системи та підвищення фіскальної транспарентності. Важливим є збалансування дохідної та видаткової частини бюджету, що передбачає посилення фінансового контролю за державними видатками, пошуком нових джерел бюджетних надходжень, підвищення якісного рівня управління державними борговими зобов'язаннями.

Розглянемо розвиток державного бюджету на прикладі еволюції розвитку бюджету Польщі.

Економіка Польщі являється соціально-орієнтованою ринковою економікою. Шоста по величині економіка в Європейському союзі та найбільша серед колишніх членів радянського блока та нових членів Європейського Союзу [23]. Економічний і соціальний розвиток країни та її регіонів забезпечується за рахунок бюджетних ресурсів. Тому головним завданням держави є збалансування бюджетних доходів і видатків, оскільки значне перевищення видатків над доходами призводить до економічної кризи, зростання державного боргу, дефіцитів бюджетів усіх рівнів тощо.

У 1991 році було прийнято закон про бюджетну систему у Польщі. У країні до сьогодні зберігається єдина бюджетна система. Окремі ланки бюджетної системи наділені відносною самостійністю, але пов'язані між собою системою дотацій. Таку допомогу виділяє центральний бюджет для збалансування доходів та витрат.

Структура доходів бюджету за останні десятиріччя в Польщі є дуже чітка. Бюджет країни (як і багатьох інших країн) складається з надходжень податкових. Вони більш ніж на 90% формують рівень усіх надходжень бюджету. Вирішальними є чотири податки: податок на додану вартість (VAT) - приблизно 46%, акцизний податок - приблизно 20%, податок на доходи фізичних осіб (PIT) - приблизно 15%, податок на прибуток підприємств (CIT) - приблизно 9%. Цей порядок роками не змінювався, в основному через перерахування частини коштів з податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств до бюджетів органів місцевого самоврядування, тобто бюджетів гмін, повітів та воєводств.

VAT відіграє ключову роль серед непрямих податків.

Податок на товари та послуги (VAT) в польській податковій системі входить до групи податків з обороту, оскільки нараховує додану вартість на кожному етапі обороту. Він належить до групи податків на споживання, які буквально обтяжують споживання – придбання конкретних товарів і послуг. Це непрямий податок, який спричиняє розшарування ціни на ринку товарів та

послуг, оскільки фактично іншу ціну сплачує споживач, а іншу отримує продавець – у цьому випадку постає ціновий клин податковий.

Підлягає оподаткуванню:

- продаж товарів,
- оплачена доставка товару,
- платні послуги на території країни,
- експорт товарів,
- імпорт товарів,
- придбання товарів всередині співтовариства (в межах Європейського Союзу),
- постачання товарів у межах Європейського Союзу .

Основним джерелом фінансування державного бюджету у 2020 р. були податкові надходження. Вони становлять 73,4% від загальної суми центральних видатків. Найбільше значення для державних фінансів мав податок на додану вартість (VAT), який формує 36,6% бюджетних коштів. Другим за величиною доходом держави є акцизний податок, який становить 14,2% від загального обсягу. Разом вони відповідають за фінансування більше половини центрального бюджету (50,8%).

Дещо менше значення мають податки на прибуток – загалом вони становлять 20,8%. З податку на прибуток фізичних осіб формується 12,6% бюджетних коштів, а податку на прибуток підприємств – 8,2%.

Іншими податковими надходженнями є: податок на фінансові установи, податок на ігри та податок на видобуток деяких корисних копалин. Вони відповідають за 1,0%, 0,5% і 0,3% від загального державного бюджету відповідно.

Бюджет Польщі на 2020 рік також фінансувався за рахунок неподаткових надходжень (9,4%), а також коштів Європейського Союзу та інших безповоротних джерел (0,4%). Дефіцит, тобто відсутня частина коштів, минулого року становив 16,8%.

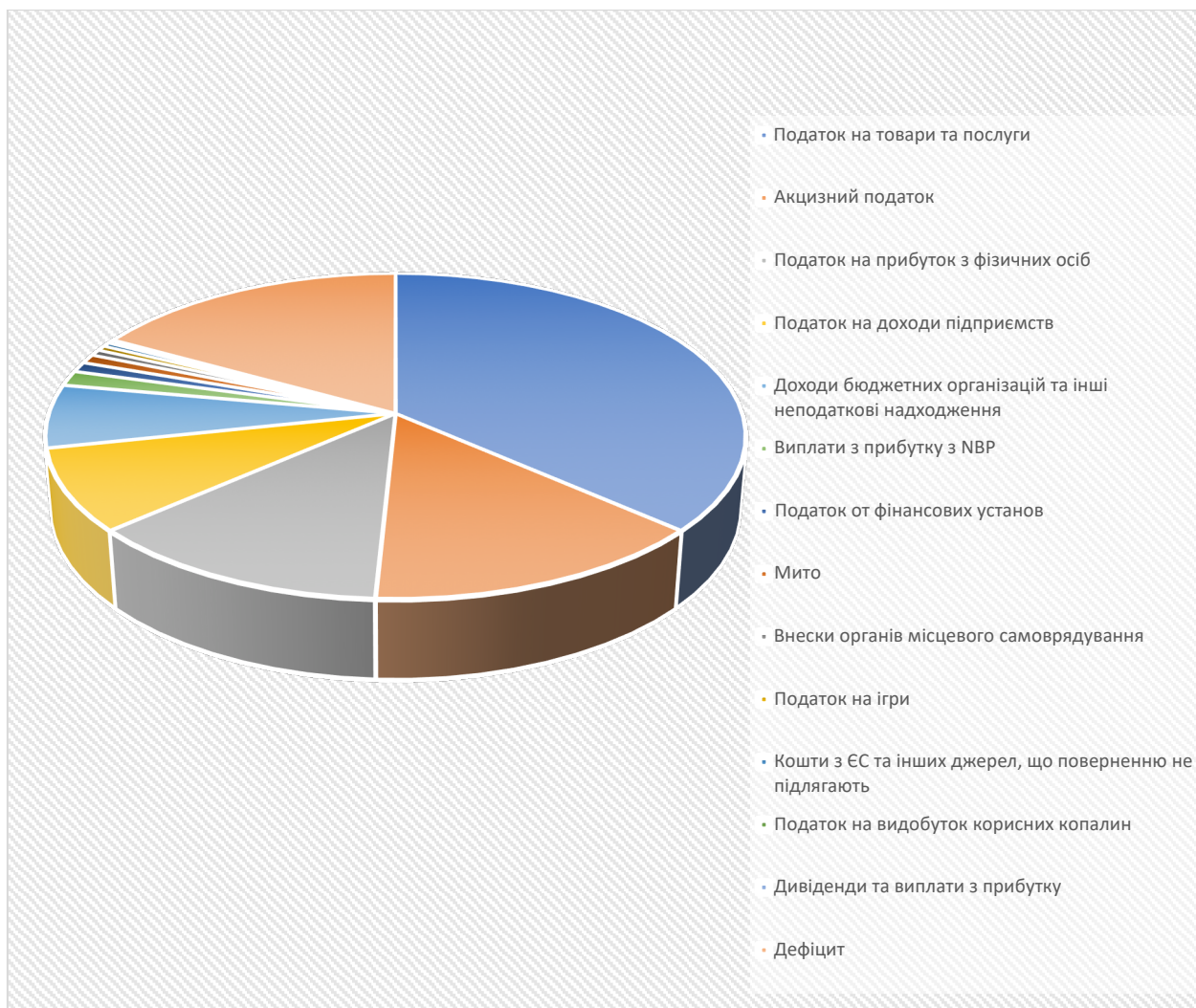

Таблиця 1.2

Джерела надходжень бюджету Польщі [24]

Джерела надходжень	млрд. PLN	Питома вага
Податок на товари та послуги	184,6 mld	36,6%
Акцизний податок	71,8 mld	14,2%
Податок на прибуток з фізичних осіб	63,8 mld	12,6%
Податок на доходи підприємств	41,3 mld	8,2%
Доходи бюджетних організацій та інші неподаткові надходження	32,0 mld	6,3%
Виплати з прибутку з НБП	7,4 mld	1,5%
Податок от фінансових установ	4,8 mld	1,0%
Мито	4,6 mld	0,9%
Внески органів місцевого самоврядування	2,9 mld	0,6%
Податок на ігри	2,3 mld	0,5%
Кошти з ЄС та інших джерел, що поверненню не підлягають	2,1 mld	0,4%
Податок на видобуток корисних копалин	1,7 mld	0,3%
Дивіденди та виплати з прибутку	0,5 mld	0,1%
Дефіцит	85,0 mld	16,8%
Разом	504,8 mld	100%

Неподаткові доходи склалися з доходів бюджетних одиниць (6,3%), платежів з прибутку НБП (1,5%), митних платежів (0,9%), платежів від одиниць місцевого самоврядування (0,6%), а також дивідендів та виплат з прибутку (0,1%).

Рис. 1.3 Структура надходжень Державного бюджету Польщі

Примітка: джерело складено за даними [24]

Таким чином, структура Державного бюджету Польщі вказує на значну частину податкових надходжень.

Дефіцит у 85 мільярдів злотих, зафіксований центральним бюджетом Польщі у 2020 році, не відображає всієї правди про стан державних фінансів у країні. Значну частину державних видатків покривали такі установи, як Банк Господарства Країни (Bank Gospodarstwa Krajowego) або Польський фонд розвитку.

За даними відносно державного доходу у Польщі, обсяг державних доходів зріс до 278083 PLN млн. в серпні 2021 року. Максимальний обсяг досягав 419 837 PLN млн., а мінімальний 1188 PLN млн. (рис.1.3).

Рисунок 1.4 Дані за державним доходом у Польщі.

Згідно даних біржового порталу, станом на травень 2021 року Державний бюджет складає 9350 PLN млн. (2.448 млрд. USD), витрати 1 кварталу 2021 року складають 105822 PLN млн. (27.703 млрд. USD), дохід держави в травні становить 181478 PLN млн. (47.509 млрд. USD).

Профіцит державного бюджету в Польщі зріс до 9350 PLN млн. (2.448 млрд. USD) у травні 2021 року. Максимальний профіцит досягнув 13483 PLN млн., а дефіцит -85014 PLN млн.

У часи коронакризи, макроекономічні прогнози Польщі виглядають краще ніж у інших країн Європейського союзу. Вона є єдиною європейською державою, де прогнозується падіння ВВП менше від 5%.

Відносно позитивні прогнози для ВВП Польщі 2021 року пояснюються кількома чинниками.

По-перше, Польща має диверсифіковану економіку. Вона не залежить від якогось одного сектору, який би генерував левову частку ВВП, як наприклад, автомобілебудування в Чехії та Словаччині. Польща також не є настільки залежною від експорту, як Німеччина чи країни Європейського союзу

По-друге, Польща є великою країною зі значним внутрішнім ринком, що значно стабілізує польську економіку.

Висновки до розділу 1

На підставі аналізу літературних джерел можливо зробити наступні висновки:

1. Доведено, що існують розбіжності щодо визначення терміну «Бюджет». Бюджетний кодекс України зазначає, що бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

2. Визначено, що фінансова політика — державна економічна політика, що виявляється у використанні державних фінансових ресурсів, регулюванні доходів і видатків, формуванні та виконанні державного бюджету, у податковому регулюванні, в управлінні грошовим обігом, у впливі на курс національної валюти.

3. Згідно Бюджетного кодексу України доходи бюджету класифікуються наступним чином: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти

4. Розглянуто розвиток державного бюджету на прикладі еволюції розвитку бюджету Польщі

У 1991 році було прийнято закон про бюджетну систему у Польщі. У країні до сьогодні зберігається єдина бюджетна система. Окремі ланки бюджетної системи наділені відносною самостійністю, але пов'язані між собою системою дотацій. Таку допомогу виділяє центральний бюджет для збалансування доходів та витрат.

За останніми даними відносно державного доходу у Польщі, обсяг державних доходів зріс до 278083 PLN млн. в серпні 2021 року. Максимальний обсяг досягав 419 837 PLN млн., а мінімальний 1188 PLN млн

РОЗДІЛ 2.

МОНІТОРИНГ СТАНУ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ КОНТЕКСТІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

2.1 Загальна характеристика економіко-ресурсного потенціалу України в контексті фінансової політики

Україна за кількістю населення та за територією є однією з найбільших в Європі, проте одночасно й однією з найбідніших. Займаючи 56 місце у світі за розміром ВВП в абсолютному вимірі, за ВВП на 1 особу має лише 119 позицію.

Після отримання незалежності країна перебувала у подібних умовах з країнами Східної та Центральної Європи, багато з яких також переходили до ринкової економіки. ВВП цих країн на одну особу мало подібні значення.

Таким країнам, як Польща, Литва та Чехія, швидко вдалося пройти трансформацію і успішно провести ряд реформ, зокрема цінову та торговельну лібералізацію, ефективну приватизацію тощо. Вже на початку 1990-х років, зокрема, у Туреччині був створений відповідальний орган, а основи економічної стратегії Польщі були напрацьовані ще до падіння комуністичного режиму. В Україні реформи відбувались дуже повільно і це не дозволило пройти швидко період трансформації в ринкову економіку. І головне.

Важливу роль також відіграли підтримка владою реформ. У Польщі ключові реформи не скасовувались зі зміною влади. В Україні зміна влади часто призводила до зміни бачень пріоритетів, уповільнення реформ і постійні спроби розпочати нові, які потім не доводила до кінця наступна влада. Зрештою це привело до погіршення інвестиційного середовища. Тому реальний ВВП в Україні сьогодні нижчий за той що був 30 років тому.

Економічна ситуація, на жаль, накопичувалася у часі, а не в якийсь особливий політичний цикл. Показовим є порівняння України із другим

постсоціалістичними країнами. Станом на сьогоднішній день дохід на одну особу України за партитетом копіювальної спроможності майже в 4 рази менший у порівнянні з аналогічним показником інших країн. Найбільше Польща відсувалася від України за перші 10 років, коли країна впровадила перші ринкові реформи. У свою чергу, Україна або не здійснила, або надовго відстрочувала структурні реформи, що лише дозволило збільшити відставання у 90 років. Україна володіє 28% світового чорнозему, який займає біля 40% української території. Однак моноторій на продажу призвів до 5-кратного зниження ціни на землю, яка входить до найкращого земельного фонду світу.

Україна розробляє 36% родовищ корисних копалин, але в той же час є європейським лідером за запасами рідкісних металів. Нарощення видобування надало б знизити імпортозалежність на суму близько 10 млрд дол. США.

Україна не використовує і наявні лісові площі, які становлять близько 16–19% від загальної площі країни. Україна експортує продукцію привинної деревообробки. Меблева промисловість, яка має високу рентабельність, має низькі показники виробництва.

Україна недовикористовує свій наявний потенціал і не стимулює виробників.

Не в повну міру використовується водний потенціал, а через занепад системи зрошення та погане водозабезпечення аграрний потенціал країни використовується менш ніж на третину.

З часу відновлення незалежності України бюджетна система не демонструвала належної ефективності в реалізації своїх функцій, головною з яких є ефективний і справедливий перерозподіл фінансових ресурсів у економіці [25].

У 90-их роках Україна мала промисловий сектор з великими підприємствами металургійної, машинобудівної, хімічної промисловості. Широко було представлена продовольча і непродовольча група споживчих товарів. Транспортна та енергетична інфраструктура сфера відповідала вимогам.

Але свій потенціал, як природний, так і географічний, людський та технологічний Україна не використала в повну мощь.

Всі ці проблеми, а також законодавчі і організаційні недоліки, засторіли підходи до фінансової політики, до організації бюджетних відносин, вплив політичних факторів привели до не повного використання свого потенціалу.

Для аналізу тенденцій використання бюджетних коштів проаналізуємо основні макроекономічні показники бюджетної системи України. Розглянемо тенденцію змін ВВП за останні роки (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Валовий внутрішній продукт України з 2016 по 2020 рр. (млн. грн.)

Рік	Номінальний ВВП	Реальний ВВП	Різниця	
2016	2383182	2034430	-348752	-14,6%
2017	2982920	2445587	-537333	-18,0%
2018	3558706	3083409	-475297	-13,4%
2019	3974564	3675728	-298836	-7,5%
2020	4194102	3818456	-375646	-9,0%

Примітка: джерело складено за даними [25]

Як бачимо у таблиці, в Україні спостерігається нестабільні показники ВВП. У 2017 році різниця між номінальним і реальним ВВП зросла з 14,6% до 18,0%, тобто на 3,4% більше ніж у попередньому році. Наступне зростання різниці ВВП спостерігатися лише у 2020 році та становить 9,0%, що на 1,5% більше ніж у 2019 році.

Щодо номінального ВВП України який протягом останніх років демонструє тенденцію до зростання та складав 3558706 млн. грн.. у 2018 році, 3974564 млн. грн.. у 2019 році та 4194102 млн. грн.. у 2020 році. Така тенденція була зумовлена перш за все як приростом фізичного обсягу виробництва, так і інфляційними процесами.

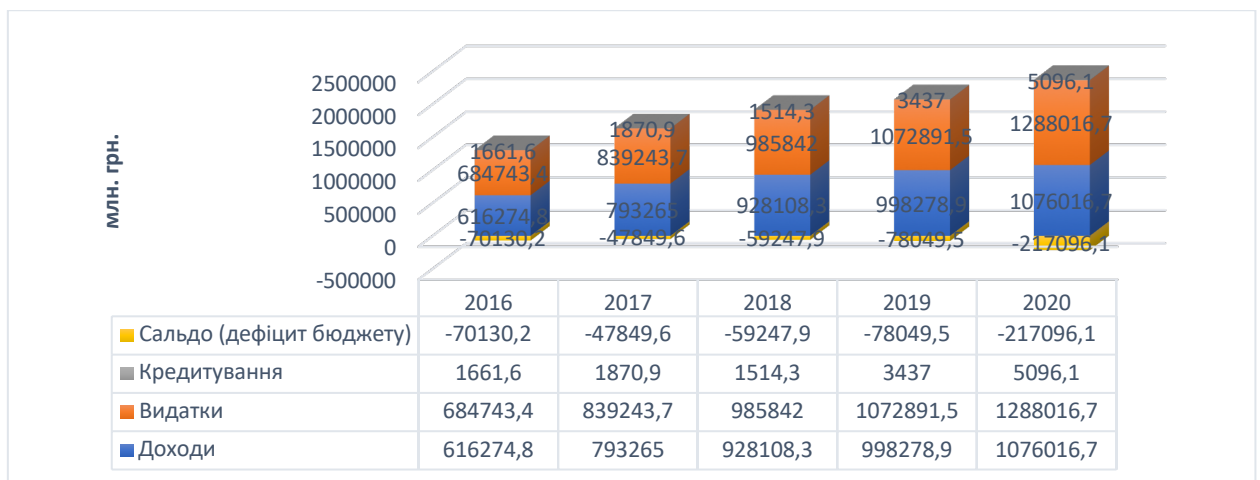
Таблиця 2.2

Виконання державного бюджету України з 2008 по 2021 рр. (млн. грн.)

Рік	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо (дефіцит бюджету)
2016	616274,8	684743,4	1661,6	-70130,2
2017	793265,0	839243,7	1870,9	-47849,6
2018	928108,3	985842,0	1514,3	-59247,9
2019	998278,9	1072891,5	3437,0	-78049,5
2020	1076016,7	1288016,7	5096,1	-217096,1

Примітка: джерело складено за даними [25]

Розглянувши таблицю 2.2, бачимо що видатки перевищують доходи бюджету. Бюджетний дефіцит, що викликаний скороченням надходжень до бюджету й зростанням витрат з бюджету, є одним з головних чинників інфляції. Доходи держбюджету в Україні формуються переважно за рахунок різних податків і зборів, а також деяких інших джерел, зокрема, від приватизації держмайна.

Рис. 2.1 Виконання державного бюджету України з 2008 по 2021 рр. (млн. грн.)

Примітка: побудовано за даними [25]

Дефіцит бюджету- це явище яке є майже постійним в економіці кожної держави. Але, в Україні це явище є постійним тобто хронічним. Для населення

наявність дефіциту має опосередковане, а не зовсім пряме значення, але воно бере участь в поверненні коштів що спрямовані на покриття дефіциту шляхом сплати грошей у вигляді податків. Оцінюється дефіцит бюджету зазвичай у відсотках від ВВП.

За даними рис. 2.1 з кожним роком спостерігається зростання доходів. Так, станом на 2020 рік доходи державного бюджету України становили 1076016,7 млн. грн., або 25,66% ВВП. Підвищення доходів дозволяє скоротити дефіцит бюджету України. Водночас фактичні державні запозичення до загального фонду держбюджету за 2020 рік становили 5096,1 мільйон гривень.

На початку 2020 року вітчизняна економіка характеризувалась відповідно макроекономічною стабільністю із перспективами економічного зростання. Підтримкою ВВП виступав як внутрішній попит (зокрема, спостерігалось зростання інтересу фізичного обсягу роздрібної торгівлі двозначними темпами – «плюс» 13,5% у січні- лютому 2020 року), так і зовнішніх (зокрема, зростання експорту товарів та послуг у I кварталі становило 1,2% у розрахунку до відповідного кварталу 2019 року) [25].

Негативною подією для економічного розвитку, як України так і світу вцілому, став спалах гострої респіраторної хвороби COVID-19, що був спричинений коронавірусом SARS-CoV-2 у січні 2020 року у китайському місті Ухань, який швидко поширився у світі фактично протягом I кварталу 2020 року. З метою протидії цьому захворюванню, всі розвинуті країни впровадили карантинні обмеження, це призвело до зниження економічної активності у світі у I кварталі 2020 року. Безпрецедентний рівень невизначеності і падіння економічної активності, призвів до стрімкого погіршення споживчих очікувань, що створило ризики для рецесії.

Україна, як і більшість країн світу, зазнала негативного впливу в наслідок поширення COVID-19. Запроваджені жорсткі карантинні заходи впродовж березня-травня 2020 року передбачали різке обмеження діяльності підприємств цілої низки видів економічної діяльності, особливо це вплинуло на транспорт та сферу послуг в першій половині 2020 року. Така ситуація

негативно вплинула на рівень споживання та інвестицій. Внаслідок впливу пандемії суттєво скоротився і зовнішній попит.

Наслідки таких обмежень (локдаунів) і також у зв'язку з різким скороченням попиту почали проявлятися у I кварталі 2020 року і фактично були піковими у II кварталі 2020 року. Але після переходу до менш жорстких карантинних заходів та швидкої адаптації суб'єктів господарювання до таких незвичайних нових умов, вже на початку 2 півріччя 2020 року економіка почала достатньо швидко відновлюватися. Основними стимулами такого відновлення став перш за все внутрішній споживчий попит продуцерований підвищенням заробітної плати, але і покращення зовнішнього попиту на товари вітчизняного експорту також позитивно вплинуло на ситуацію.

Таблиця 2.3

Основні макроекономічні показники у 2018 – 2020 роках

Показники	2018	2019	2020			
	Факт	Факт	Прогноз під бюджет	Прогноз до змін до бюджету	Факт	Відхилення
Номінальний ВВП, млрд гривень	3560,6	3978,4	4510,8	3985,5	4194,1	208,6
ВВП реальний, темп зростання, відсотків	3,4	3,2	3,7	-4,8	-4,0	0,8
Темпи приросту споживчих цін	9,8	4,1	5,5	11,6	5,0	-6,6
Темпи приросту цін виробників	14,2	-7,4	8,2	12,0	14,5	2,5
Середньомісячна заробітна плата	8865	10497	12497	10706	11591	885
Зміна реальної заробітної плати	12,5	9,8	10,1	-4,5	7,4	11,9
Зміна експорту товарів та послуг	9,7	7,4	7,8	-5,5	-4,6	0,9
Зміна імпорту товарів та послуг	12,5	7,8	9,6	-10,0	-17,9	-7,9

Примітка: джерело складено за даними [25]

Зважаючи на активні дії з боку Урядів провідних країн для підтримки економіки та враховуючи перспективи у розробленні вакцини від COVID-19, глобальне економічне відновлення, вже у другому півріччі 2020 року активізувався глобальний попит і більшість ринків змогли показати зростання.

Таким чином, 2020 рік українській економіці вдалось пройти з меншими втратами, ніж прогнозувалось на початку пандемії.

Відповідно до оцінки Мінекономіки на базі квартальної звітності Держстату реальний ВВП за підсумками 2020 року скоротився на 4,0% проти прогнозу зменшення на 4,8%, врахованому при внесенні змін до бюджету[25].

2.2 Склад, структура та динаміка доходів державного бюджету України

Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» було затверджено 14 листопада 2019 року за доходами у сумі 1095600 млн.грн, у тому числі за загальним фондом – 975200 млн. грн, видатками – у сумі 118200 млн. грн, у тому числі за загальним фондом – 1052700 млн. грн, надання кредитів у сумі 15200 млн. грн, у тому числі із загального фонду – 1700 млн. грн, повернення кредитів до державного бюджету у сумі 7400 млн. грн, у тому числі до загального фонду – 6800 млн. гривень. Державний бюджет України на 2020 рік був затверджений як дефіцитний, із граничним обсягом дефіциту у сумі 94300 млн. грн, або 2,1% у ВВП (у розрахунках було враховано прогнозний обсяг номінального ВВП у сумі 4510800 млн. грн), у тому числі загального фонду державного бюджету – 72400 млн. грн, або 1,6% ВВП [26].

Найбільш суттєві зміни до закону про бюджет були внесені від 13 квітня 2020 року, відповідно до яких порівняно із затвердженим бюджетом доходи державного бюджету були скорочені на 1197 млн. грн до 975800 млн. грн, видатки державного бюджету були збільшені на 84400 млн. грн до 1266400 млн. грн, а дефіцит державного бюджету зріс до 298400 млн. грн, або до 7,49%

у ВВП (у розрахунках було враховано прогнозний обсяг номінального ВВП у сумі 3985500 млн. гривень) [26].

Також було створено у складі держбюджету Фонд боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками в обсязі 64700 млн грн, кошти якого протягом 2020 року спрямовувалися на першочергові та пріоритетні напрями з протидії поширенню коронавірусу.

Було передбачено і додаткові видатки в обсязі 15800 млн грн для додаткових доплат до заробітної плати медпрацівникам.

Крім того, було збільшено на 3000 млн грн обсяг резервного фонду на здійснення заходів що непередбачені раніше, які відповідно до законів можуть здійснюватися за рахунок коштів бюджету, але не мають постійного характеру і не могли бути передбачені під час складання проекту бюджету.

2020 рік був роком важких випробувань і нових викликів для Уряду. Через пандемію, яка почалась з початку 2020 року у всьому світі, в тому числі і в Україні, розгорнулись карантинні заходи у світі та Україні, які призвели до обмеження ділової активності, тимчасового припинення роботи і звільнення частини бізнесу від оподаткування, погіршили споживчі настрої та ділові очікування, а також кон'юнктуру на світових товарних та фінансових ринках [26].

Як результат, виконання всіх бюджетних показників у перші місяці 2020 року мали значне негативне відхилення. Однак, вже у квітні-травні 2020 року, були прийняті зміни до закону «Про Державний бюджет», що дозволили збалансувати бюджет.

Доходи Державного бюджету розглядається як частина централізованих фінансових ресурсів держави, які регулюються певними нормативними актами та необхідні для виконання функцій держави.

Доходи бюджету виражають економічно-грошові відносини держави з фізичними особами, організаціями, підприємствами та установами, які виникають у процесі стягнення бюджетних платежів

Доходи бюджету є основою фінансового забезпечення розвитку країни та займають важливе місце у формуванні бюджетних ресурсів держави.

У Бюджетному кодексі визначено доходи бюджету як усі податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України [26, с. 5]. Проаналізуємо доходи Державного бюджету України (табл. 2.4).

Як видно із показників табл. 2.4, основним джерелом доходів державного бюджету є податкові надходження. За досліджуваний період постійно збільшувалась сума доходів державного бюджету.

Таблиця 2.4

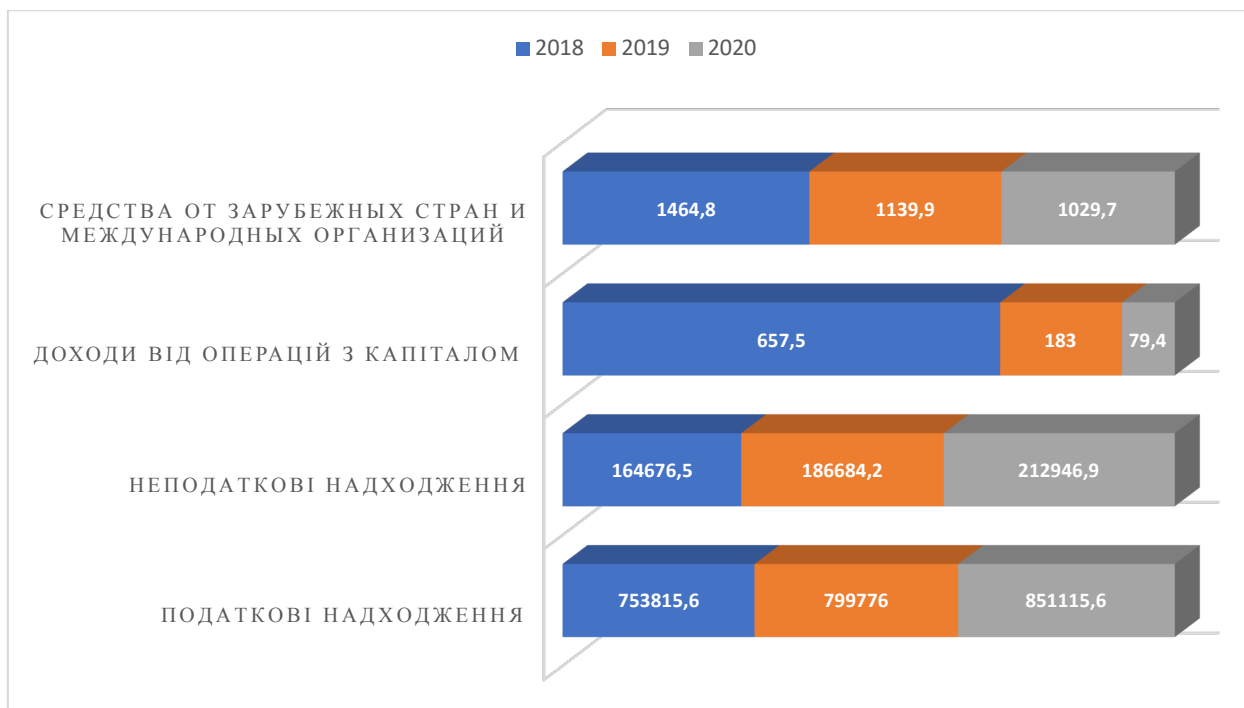
Динаміка складових доходів Державного бюджету України за 2018-2020рр. (млн. грн.)

Група доходів	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Темп приросту, %	
	млн.грн	млн.грн	млн.грн	2019-2018	2020-2019
Всього доходів, у т.ч.	928108,3	998278,9	1076016,7	107,56	107,79
Податкові надходження	753815,6	799776,0	851115,6	106,09	106,42
Неподаткові надходження	164676,5	186684,2	212946,9	113,36	114,07
Доходи від операцій з капіталом	657,5	183,0	79,4	27,83	43,39
Средства от зарубежных стран и международных организаций	1464,8	1139,9	1029,7	77,82	90,33

Примітка: джерело складено за даними [27]

Загальна сума доходів 2020 року зросла відносно попереднього і становила 1076016,7 млн. грн.

За результатами 2020 року до Державного бюджету України надійшло 107600 млн. грн, у тому числі доходів – 1065400 млн. грн, трансфертів з місцевих бюджетів – 10600 млн гривень. Проти 2019 року надходження до Державного бюджету України зросли на 77700 млн. грн, або на 7,8 %.

Рис. 2.2 Динаміка складових доходів Державного бюджету України за 2018-2020рр. (млн. грн.)

Примітка: побудовано за даними [25]

Фактичні надходження становили 105,3% річного показника, що затверджено ВРУ, зі змінами, або 100,8% річного розпису з урахуванням всіх змін, що внесених розпорядниками коштів державного бюджету за спеціальним фондом, зокрема і в частині власних надходжень бюджетних установ, без внесення відповідних змін до Закону України про Державний бюджет (відповідно до частини четвертої статті 23 Бюджетного кодексу України).[27]

Фактично річний розпис з урахуванням змін по доходам Державного бюджету України було перевиконано на 8700 млн. грн, у т. ч. за рахунок [27]:

1) перевиконання показників:

ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування – +40400 млн. грн;

акцизного податку – +9800 млн. грн;

податку та збору на доходи фізичних осіб – +6000 млн. грн;

ввізного мита – +1900 млн. грн;

2)недовиконанням показників:

податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів мінус 29,7 млрд грн;

власних надходжень бюджетних установ – мінус 7600 млн. грн;

податку на прибуток підприємств – мінус 1800 млн. грн;

рентної плати за користування надрами мінус 1600 млн. грн;

частини чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивідендів (доходу), нарахованих на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність– мінус 1500 млн. гривень.

За досліджуваній проміжок часу податкові надходження мали постійну позитивну тенденцію і зросли з 920614,4 млн. грн. до 1065171,6 млн. грн.. При значному знеціненні валюти упродовж останніх років і рівні інфляції, можемо сказати, що зростання податкових надходжень за вказаний період по більшій мірі зумовлене саме інфляцією, а не розвитком національної економіки.

Таблиця 2.5

Динаміка податкових надходжень до Державного бюджету України за 2018-2020 рр.(млн. грн.)

Показник	2018р.	2019р.	Відхилення	2020р.	Відхилення
1	2	3	4	5	6
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	188624,1	217040,4	28416,3	225976,3	8935,9
Рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів	45265,7	46746,9	1481,2	52475,7	5728,8
Внутрішні податки на товари та послуги	493360,6	502048,1	8687,5	538896,2	36848,1

Продовження таблиці 2.5

1	2	3	4	5	6
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	27076,6	30086,0	3009,4	30460,5	374,5
Збори на паливно-енергетичні ресурси	-6,2	-0,3	5,9	0,7	1,0
Інші податки та збори	-505,1	3855,0	4360,1	3306,2	-548,8

Примітка: джерело складено за даними [27]

Податкові надходження у структурі доходів Державного бюджету займають значну нішу, тому доцільно розглянути, які з податків найбільше сприяють зростанню дохідної частини бюджету (табл 2.5).

Аналіз таблиці 2.5 вказує на збільшення доходів у 2019 році: податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості зростають на 28416,3 млн. грн., рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів на 1481,2 млн. грн., внутрішні податки на товари та послуги на 8687,5 млн. грн., податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції на 3009,4 млн.грн., збори на паливно-енергетичні ресурси на 5,9 млн. грн., інші податки та збори на 4360,1 млн.грн. Доходи 2020р змінилися відносно 2019р. наступним чином: податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості зростають на 8935,9 млн. грн., рентная плата та плата за використання інших природних ресурсів на 5728,8 млн. грн., внутрішні податки на товари та послуги на 36848,1 млн. грн., податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції на 374,5 млн.грн., збори на паливно-енергетичні ресурси на 1,0 млн. грн., інші податки та збори на -548,8 млн.грн.

Податкові надходження до Державного бюджету України у 2020 році становили 851115,6 грн, неподаткові – 212946,9 млн. грн відповідно.

У структурі доходів Державного бюджету у 2020 році частка податкових надходжень знизилась на 1 відсотковий пункт та становила 79,1% загального обсягу надходжень, частка неподаткових надходжень зросла на 1,1 відсотковий пункт до 19,8%.

У структурі податкових надходжень державного бюджету у 2020 році найбільшу питому вагу мали податок на додану вартість – 47,1%, акцизний

податок – 16,2%, ПДФО– 13,8%, податок на прибуток підприємств – 12,8%, рентна плата за користування надрами – 5,5% та ввізне мито – 3,5%.

У структурі неподаткових надходжень у 2020 році найбільшу питому вагу мали власні надходження бюджетних установ – 32,4%, частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність – 33,2%, кошти, що перераховуються НБУ відповідно до Закону України «Про Національний банк України» – 20,1% та збір на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій – 4,5 %.

Розглянемо виконання дохідної частини за окремими складовими.

Надходження податку на прибуток підприємств за 2020 рік дорівнюють 108700 млн. грн, що становить 98,4% затвердженого показника на рік (зі змінами). Проти 2019 року надходження зросли на 1,5%, або на 1600 млн. гривень.

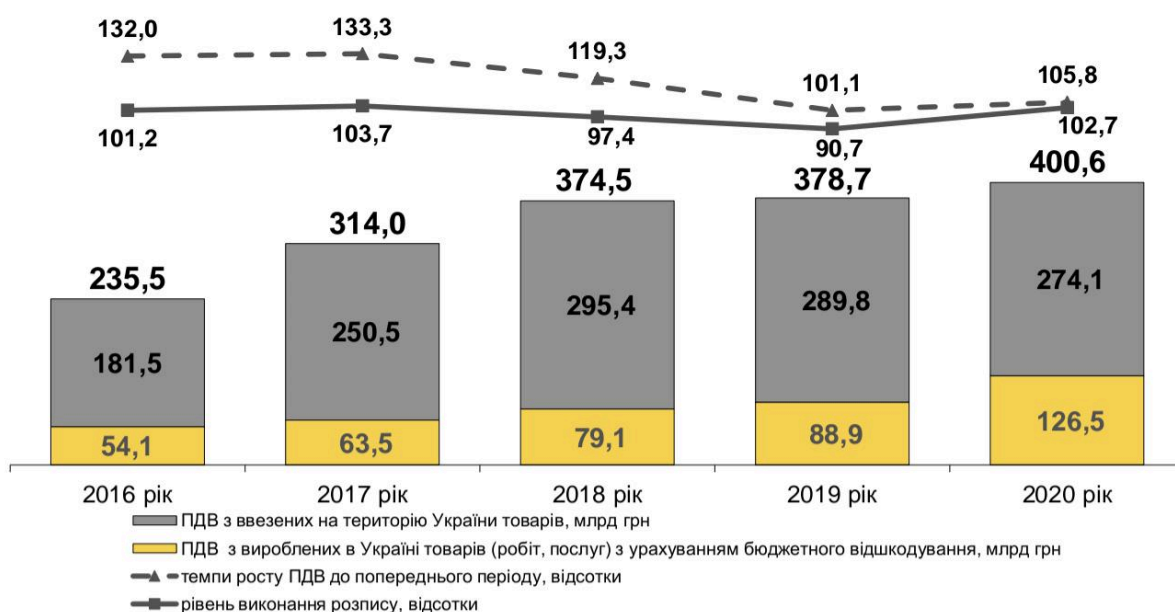
Рис. 2.3 Динаміка надходження податку на прибуток підприємств до Державного бюджету України за 2016-2020 роки [27]

На обсяг надходжень податку на прибуток підприємств до загального фонду державного бюджету у 2020 році вплинули такі фактори [27]:

- зменшення фінансових результатів підприємств до оподаткування – за даними Держстату, розрахованими на підставі даних фінансової звітності, зниження прибутку прибуткових великих та середніх підприємств за 9 місяців 2020 року до відповідного періоду 2019 року становило 9,5%;

- одноразове надходження податку на прибуток підприємств від НАК «Нафтогаз України» внаслідок отримання від ВАТ «Газпром» компенсації на виконання рішення Стокгольмського арбітражу.

За 2020 рік надходження податку на додану вартість до державного бюджету дорівнювали 400600 млн. грн, що становить 102,7% затвердженого показника на рік (зі змінами). Порівняно із 2019 роком надходження зросли на 5,8%, або на 21,9 млрд гривень.

Рис. 2.4 Динаміка надходження податку на додану вартість до Державного бюджету України у 2016-2020 роках [27]

Надходження податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування до державного бюджету за 2020 рік дорівнювали 126500 млн. грн. Виконання затвердженого показника на рік (зі змінами) становить 146,9% по Державному бюджету.

Проти 2019 року надходження податку до Державного бюджету зросли на 42,2 відсотка, або на 37600 млн. грн.

У 2020 році на надходження ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування впливали наступні фактори [27]:

підвищенням ефективності адміністрування податків і зборів, удосконаленням роботи системи моніторингу відповідності податкових накладних критеріям оцінки ступеня ризиків;

зменшення на 10,8% обсягів заявленого до відшкодування податку на додану вартість (у 2019 році заявлено до відшкодування ПДВ 152800 млн. грн, у 2020 році – 136300 млн. гривень).

Фактичні надходження від ПДВ з ввезених на територію України товарів до загального фонду державного бюджету за 2020 рік становили 274100 млн. гривень. Виконання затвердженого показника на рік (зі змінами) становить 90,2%.

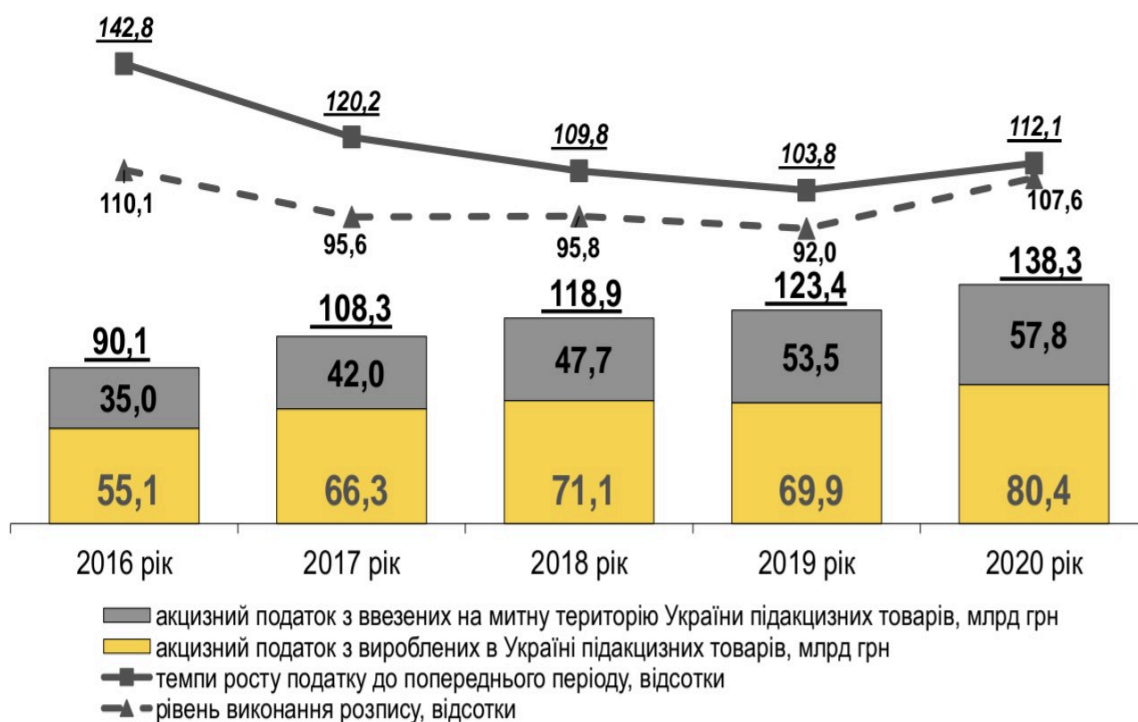
Проти 2019 року надходження податку до державного бюджету знизились на 5,4%, або на 15600 млн. грн, по загальному фонду на 4,6%, або на 13300 млн. гривень.

У 2020 році на надходження ПДВ з ввезених на територію України товарів впливали наступні фактори [27]:

- послаблення проти 2019 року середнього офіційного обмінного курсу гривні до дол. США та євро відповідно на 4,3% та 6,3%, при цьому фактичний обмінний курс залишався міцнішим, ніж врахований в бюджеті;

- зменшення обсягів імпорту та експорту товарів за даними Національного банку України відповідно на 14,5% та на 2%.

Державний бюджет України у 2020 році отримав 138300 млн. грн акцизного податку, що становить 107,6% затвердженої суми на рік (зі змінами). Проти 2019 р. надходження акцизного податку зросли на 12,1%, або на 14900 млн. гривень.

Рис. 2.5 Динаміка надходжень акцизного податку до Державного бюджету України у 2016-2020 роках [27]

На збільшення надходжень акцизного податку до Державного бюджету у 2020 р. проти 2019 р. вплинуло підвищення специфічних ставок акцизного податку та мінімального акцизного податкового зобов'язання на тютюнові вироби на 20% з 01 січня 2020 року (Закон України від 23.11.2018 № 2628) [27].

Товарна структура надходжень акцизного податку у 2020 р. показує, що 78,6% надходжень забезпечуються акцизним податком з пального та з тютюнових виробів [27].

З 01 січня 2020 року до спеціального фонду державного бюджету відповідно до норм Бюджетного кодексу України збільшилася частка відрахувань на фінансування дорожнього господарства акцизного податку на транспортні засоби з 75 до 100 відсотків, акцизного податку на пальне з 75 до 86,56% [27].

Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів до державного бюджету у 2020 р. надійшов у сумі 80400 млн. грн, що становить 107% затвердженого показника на рік.

Перевиконання визначеного на 2020 р. показника доходів бюджету з акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) відбулося в основному за рахунок більших обсягів реалізації тютюнових виробів вітчизняного виробництва на внутрішній ринок [27].

Порівняно з 2019 р. надходження до державного бюджету акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) зросли на 15,1% (або на 10600 млн. грн).

Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) до державного бюджету у 2020 р. надійшов у сумі 57800 млн. грн, що становить 108,4 % затвердженого показника на рік (зі змінами).

Це пояснюється зростанням у 2020 році до 2019 року імпорту засобів наземного транспорту у 2,1 рази у порівнянні з показником, що було враховано в бюджеті.

Порівняно з 2019 роком надходження до державного бюджету акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) зросли відповідно на 8,2% (або на 4400 млн. грн).

На надходження мали суттєвий вплив:

- зростання на 6,3% офіційного обмінного курсу гривні до євро у середньому за 2020 рік до 2019 року, так як ставки акцизного податку на пальне та транспортні засоби визначені у євро;

- збільшення імпорту тютюнових виробів для електричного нагрівання за допомогою підігрівача з електронним управлінням у 1,5 рази проти 2019 року;

- спрямування у 2020 році до спеціального фонду Державного бюджету 100% акцизного податку з транспортних засобів, а також 86,56% акцизного податку з пального, у 2019 році до спеціального фонду Державного бюджету зараховувалось 75% акцизного податку з пального та з транспортних засобів;

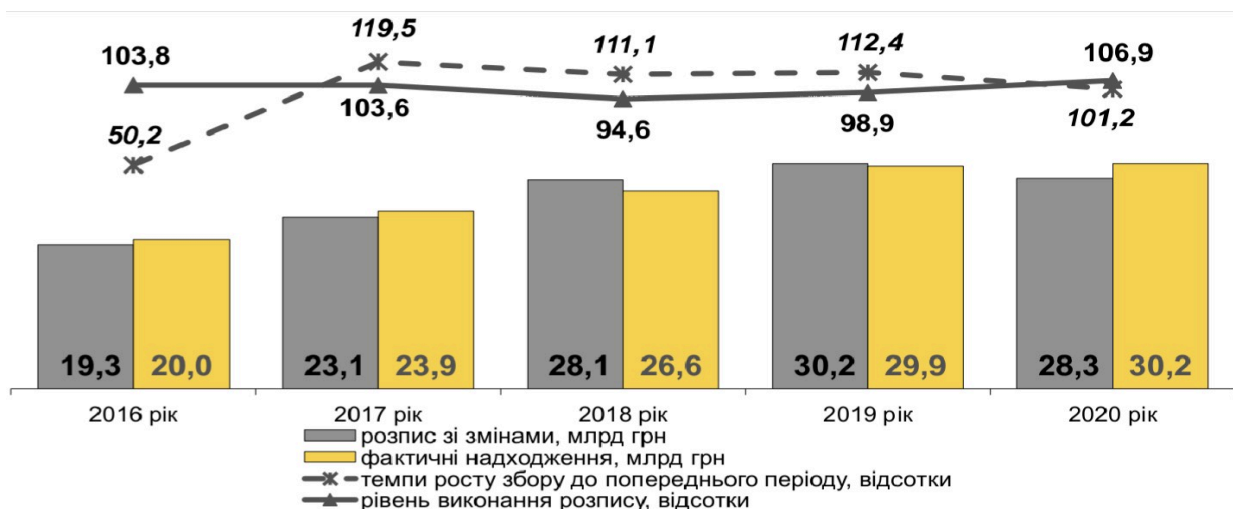
- незначні надходження до спеціального фонду Державного бюджету акцизного податку від розмитнення автомобілів на іноземній реєстрації (за 2020 рік надійшло лише 0,001 млрд грн проти 4,1 млрд грн за 2019 рік). [27]

У 2020 році загальний фонд Державного бюджету отримав 117300 млн. грн податку та збору на доходи фізичних осіб, що становить 105,4% затвердженого показника на рік. Відносно 2019 року надходження зросли на 6,7 %, або на 7300 млн. гривень.

У 2020 році надходження до Державного бюджету від рентної плати та плати за використання інших природних ресурсів становили 52500 млн. грн, що становить 96,7% затвердженого показника на рік з урахуванням змін. Відносно 2019 р. надходження зросли на 12,3 %, або на 5700 млн. гривень. У структурі цих надходжень найбільшу частку (89,8%) становить рентна плата за користування надрами.

Надходження до Державного бюджету України податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції становили 30500 млн. гривень.

Найбільшу питому вагу в цих надходженнях має ввізне мито (99,2%), обсяг надходжень якого до бюджету за результатами 2020 року дорівнював 30,2 млрд грн, у т.ч. до загального фонду 21,5 млрд грн, що становить 106,8% та 104,6% затвердженого показника на рік (зі змінами) відповідно. Основною причиною перевиконання є збільшення у 2020 році обсягів оподаткованого імпорту товарів на 7,2% та більшого фактичного розміру середньозваженої ставки ввізного мита на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них, що ввозяться на митну територію України (на 0,9 в. П.) порівняно з прогнозними показниками, врахованими при прогнозуванні ввізного мита. При цьому зазначене перевиконання частково було нівельовано меншим середньорічним фактичним курсом гривні до долара США на рівні 27,0 грн/дол США проти врахованого в бюджеті значення 30,0 грн/дол США [27].

Рис. 2.6. Динаміка надходжень ввізного мита до Державного бюджету України у 2016–2020 роках [27]

Проти 2019 року надходження ввізного мита зросли на 1,2%, або на 0,3 млрд гривень.

Після проведення аналізу податкових надходжень необхідно розглянути динаміку неподаткових у 2018-2020 рр. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка неподаткових надходжень до Державного бюджету України за 2018-2020 рр.

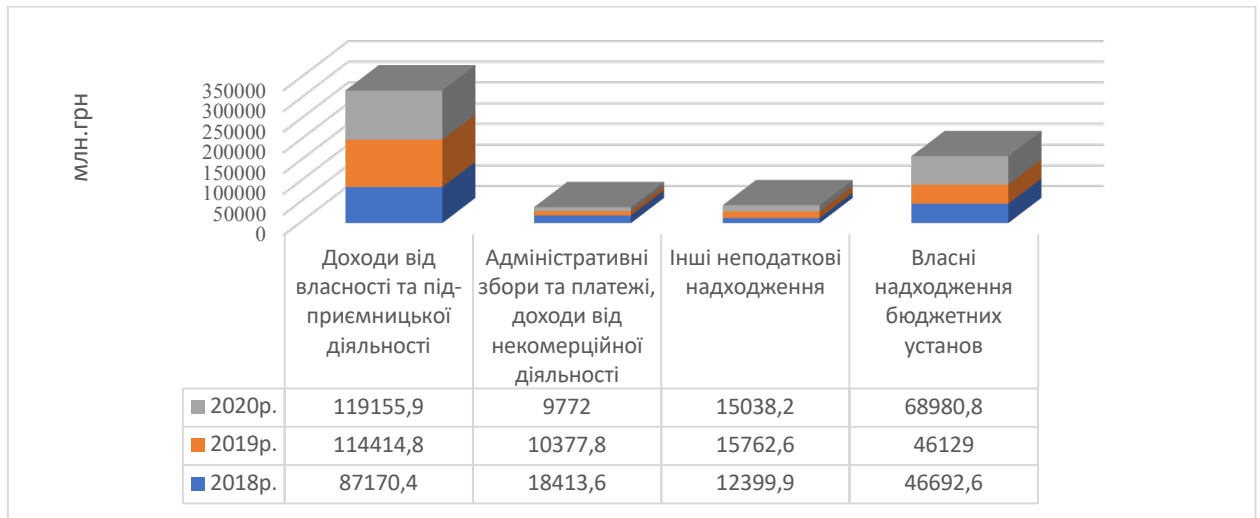
Показник	2018р.	2019р.	Відхилення	2020р.	Відхилення
Доходи від власності та підприємницької діяльності	87170,4	114414,8	27244,4	119155,9	4741,1
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	18413,6	10377,8	-8035,8	9772,0	-605,8
Інші неподаткові надходження	12399,9	15762,6	3362,7	15038,2	-724,4
Власні надходження бюджетних установ	46692,6	46129,0	-563,6	68980,8	22851,8

Примітка: джерело складено за даними [27]

Аналізуючи таблицю 2.6, спостерігаємо що у 2020 році було зменшення доходів за такими показниками: адміністративні збори та платежі, доходи від

некомерційної діяльності зменшилися на 605,8 млн.грн., інші неподаткові надходження на 724,4 млн.грн.

Рис.2.7 Динаміка неподаткових надходжень до Державного бюджету України за 2018-2020 рр.

Примітка: складено за даними [26]

Також, збільшення спостерігається за такими показниками: доходи від власності та підприємницької діяльності на 4741,1 млн.грн та власні надходження бюджетних установ на 22851,8 млн.грн.

Неподаткові надходження піддаються впливу економічної кон'юнктури. Так, в умовах економічного зростання і підвищення реального ВВП відбувається відповідне збільшення доходів від власності та підприємницької діяльності, адміністративних зборів і надходжень від некомерційного та побічного продажу, інших неподаткових надходжень. Навпаки, в умовах фінансової кризи та пов'язаного з нею скорочення обсягів одержавлення ВВП, вказані джерела доходів зменшуються як в абсолютному, так і у відносному вимірах. Натомість стабільно динамічним залишається зростання власних надходжень бюджетних установ, що є наслідком активізації платних послуг у невиробничій сфері з огляду на зменшення масштабів бюджетного фінансування [27].

У 2020 році надходження до Державного бюджету від власності та підприємницької діяльності становили 119155,9 млн. гривень. У структурі цих надходжень основну частку (95,2%) становлять надходження коштів, що перераховуються НБУ відповідно до Закону України «Про Національний банк України», частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність.

Відповідно до статті 15 Закону України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» у 2020 році надходження коштів, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України» до загального фонду державного бюджету, відповідно до рішення Ради Національного банку 31 березня 2020 року, яка затвердила консолідовану фінансову звітність Національного банку України за 2019 рік та Закону України «Про Національний банк України» дорівнювали 42,7 млрд грн, що становить 100% затвердженого показника на рік (зі змінами). Порівняно із 2019 роком надходження зменшилися на 34,2%, або на 22,2 млрд гривень [27].

Надходження до Державного бюджету частини чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність у 2020 році становили 70700 млн. грн у тому числі [27]:

-дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна власність – 25500 млн. грн, що становить 99,6% затвердженого показника на рік (зі змінами).

Проти 2019 р. надходження до Державного бюджету дивідендів (доходу), нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, у

статутних капіталах яких є державна власність зросли у 5,9 рази (або на 50800 млн. гривень).

- дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) за результатами фінансово-господарської діяльності у 2019 році акціонерного товариства «НАК «Нафтогаз України» – 39600 млн. грн, що становить 100% затвердженого показника на рік (зі змінами).

- частина чистого прибутку (доходу) господарських організацій (державних унітарних підприємств та їх об'єднань), що вилучається до державного бюджету – 5600 млн. грн, що становить 80,4% затвердженого показника на рік (зі змінами).

Проти 2019 року надходження до державного бюджету частини чистого прибутку (доходу) господарських організацій (державних унітарних підприємств та їх об'єднань), що вилучається до Державного бюджету знизились на 84,4 %, або на 30300 млн. гривень.

У 2020 році надходження до Державного бюджету від адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційної господарської діяльності дорівнювали 9772,0 млн грн, у точу числі до загального фонду 5400 млн. грн, що становить 55,3 та 66,2% затвердженого показника на рік з урахуванням змін.

Це пояснюється тим, що ненадходили кошти від плати за ліцензії на здійснення діяльності у сфері організації і проведення азартних ігор (затверджено на 2020 рік 4400 млн. грн) та недовиконання розпису з надходжень від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном [27].

Проти 2019 року надходження адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційної господарської діяльності до державного бюджету зменшилися на 5,8%, або на 600 млн. грн.

Надходження судового збору та надходження від звернення застави у дохід держави до спеціального фонду Державного бюджету дорівнювали 34 00 млн. грн, що становить 87% затвердженого показника на рік з урахуванням

змін. Порівняно з 2019 роком надходження зросли на 0,7 %, або на 20 млн.грн. грн.

У 2020 році інші неподаткові надходження до Державного бюджету становили 15 млрд гривень. У структурі цих надходжень найвагомішу частку (63,4 %) мають надходження від зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій.

У 2020 році надходження зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій до Державного бюджету становили 9500 млн. грн, що становить 105,8% затвердженого показника на рік з урахуванням змін. Порівняно з 2019 роком надходження зросли на 3,3%, або на 300 млн. грн.

Власні надходження бюджетних установ за 2020 рік становили 6900 млн. грн, що на 22800 млн. грн, або на 49,4% більше аналогічного показника 2019 року через збільшення надходжень коштів з інших джерел власних надходжень бюджетних установ.

Законом України «Про Державний бюджет на 2020 рік» зі змінами власні надходження бюджетних установ на 2020 рік затверджені в обсязі 37400 млн. грн, а фактичні надходження становлять 69 млн. грн, перевиконання на 31600 млн. грн, у тому числі за рахунок залучення Укравтодором 23600 млн. грн під державні гарантії [27].

Прогнозні обсяги власних надходжень бюджетних установ до спеціального фонду державного бюджету на 2019 рік були визначені на підставі розрахунків головних розпорядників бюджетних коштів. Оскільки відповідно до частини 8 статті 13 Бюджетного кодексу України власні надходження бюджетних установ зараховуються до спеціального фонду, а він збалансований, то обсяг доходів при прогнозуванні дорівнює видатковій частині [27].

Крім того, головні розпорядники бюджетних коштів, керуючись частиною четвертою статті 23 Бюджетного кодексу України, мають можливість планові показники спеціального фонду збільшувати без внесення

змін до Закону про Державний бюджет України. Так, протягом 2020 року дохідна частина була збільшена на 39200 млн. грн з 37,4 млн. грн до 76600 млн. грн.

Розглянемо доходи Державного бюджету за зростаючим підсумком за роками (табл.2.7)

Таблиця 2.7

**Доходи Державного бюджету України за зростаючим підсумком в
2018 р.– 2020р. (млн. грн.) [26]**

Рік	Доходи		
1	2	3	4
2018			
на 01.02.2018	55186,6	за січень	55186,6
на 01.03.2018	111444,0	за лютий	56257,4
на 01.04.2018	193581,3	за березень	82137,3
на 01.05.2018	272848,0	за квітень	79266,7
на 01.06.2018	369730,2	за травень	96882,2
на 01.09.2018	607563,2	за серпень	94054,7
на 01.10.2018	674785,3	за вересень	67222,1
на 01.11.2018	747412,6	за жовтень	72627,3
на 01.12.2018	843261,8	за листопад	95849,3
на 31.02.2018	928108,3	за грудень	84846,5
2019			
на 01.02.2019	54550,7	за січень	57550,7
на 01.03.2019	124770,7	за лютий	70220,0
на 01.04.2019	210623,7	за березень	85853,0
на 01.05.2019	322564,1	за квітень	111940,4
на 01.06.2019	426720,6	за травень	104156,4
на 01.07.2019	506849,3	за червень	80128,8

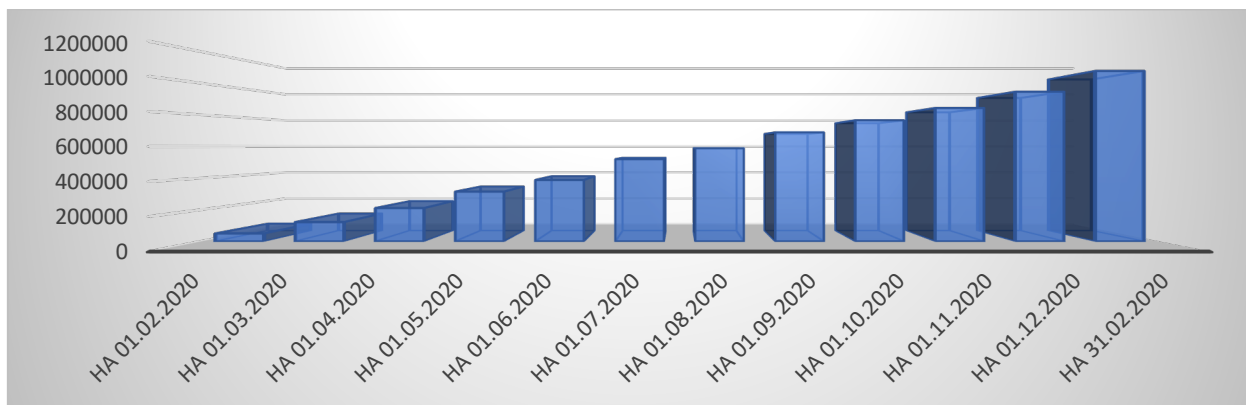
Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4
на 01.08.2019	584137,1	за липень	77287,8
на 01.09.2019	671795,9	за серпень	87658,8
на 01.10.2019	739751,0	за вересень	67955,1
на 01.11.2019	810914,9	за жовтень	71163,9
на 01.12.2019	899707,3	за листопад	88792,4
на 31.02.2019	998278,9	за грудень	98571,7
2020			
на 01.02.2020	50968,5	за січень	50968,5
на 01.03.2020	122773,4	за лютий	71804,9
на 01.04.2020	211033,9	за березень	88260,4
на 01.05.2020	314847,3	за квітень	102813,4
на 01.06.2020	388260,1	за травень	73412,8
на 01.07.2020	519390,1	за червень	131130,1
на 01.08.2020	588456,0	за липень	69065,9
на 01.09.2020	688695,0	за серпень	100238,9
на 01.10.2020	765108,6	за вересень	76413,7
на 01.11.2020	842437,8	за жовтень	77329,2
на 01.12.2020	944775,1	за листопад	102337,3
на 31.02.2020	1076016,7	за грудень	131241,6

Аналіз таблиці вказує, що маємо зменшення доходів на початку періоду і потім спостерігається стрімке зростання:

загальна сума доходів бюджету України за січень–лютий 2018р. року становила 111444,0 млн. грн,

загальна сума доходів бюджету України за січень–лютий 2019р. року становила 124770,7 млн. грн, що на 13326. млн.грн більше ніж за аналогічний період 2018 року

Рис. 2.7 Доходи державного бюджету України за зростаючим підсумком в 2020р. (млн. грн.)

Примітка: складено за даними [27]

Загальна сума доходів Державного бюджету України за січень–лютий 2020 року становила 122773,4 млн. грн, що на 1997, 3 млн. грн менше ніж за аналогічний період 2019 року.

2.3 Аналіз показників Державного бюджету України за системою доходів

Вирішення бюджетних питань щодо прийняття рішень відносно формування доходів бюджету може формуватися на застосуванні методології статистичного дослідження Державного бюджету України.

Застосовуючи показники для системи доходів запропоновані Захожай В.Б., Захожай К.В. [29] проведемо аналіз.

Таблиця 2.8

Показники системи доходів

Показник	2018р	2019р	2019-2018	2020р	2020-2019
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт дефіцитності	1,06	1,07	0,01	1,2	0,13
Обсяг міжбюджетних трансфертів з державного бюджету до ВВП,%	0,2	0,22	0,02	0,25	0,03

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4	5	6
Відношення державного боргу до доходів Державного бюджету (боргове навантаження)	2,33	2,00	0,33	2,37	0,37
Відношення обсягу платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів Державного бюджету, %	2,47	4,64	2,17	4,53	-0,11
Відношення обсягу платежів з зовнішнього боргу до доходів Державного бюджету, %	11,90	13,10	1,2	18,15	5,05
Відношення обсягу платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходів Державного бюджету, %	7,95	7,42	-0,53	7,12	-0,3
Відношення обсягу платежів з внутрішнього боргу до доходів Державного бюджету, %	37,84	46,74	8,9	47,57	0,83
Відношення доходів Державного бюджету до ВВП, %	26,08	25,12	-0,96	25,06	-0,06
Відношення податкових надходжень Державного бюджету до ВВП, %	21,18	20,12	-1,06	20,29	0,17
Відношення податку на прибуток підприємств до ВВП, % (ефективність доходів)	2,72	2,69	-0,03	2,59	-0,1

Примітка: розраховано за даними [27,30]

Коефіцієнт дефіцитності показує відношення видатків до доходів. Показник має стійку тенденцію до збільшення, що вказує на те що темп зростання видатків перевищує темп зростання доходів. У 2019 році показник збільшився на 0. 01, а у 2020р. на 0.13.

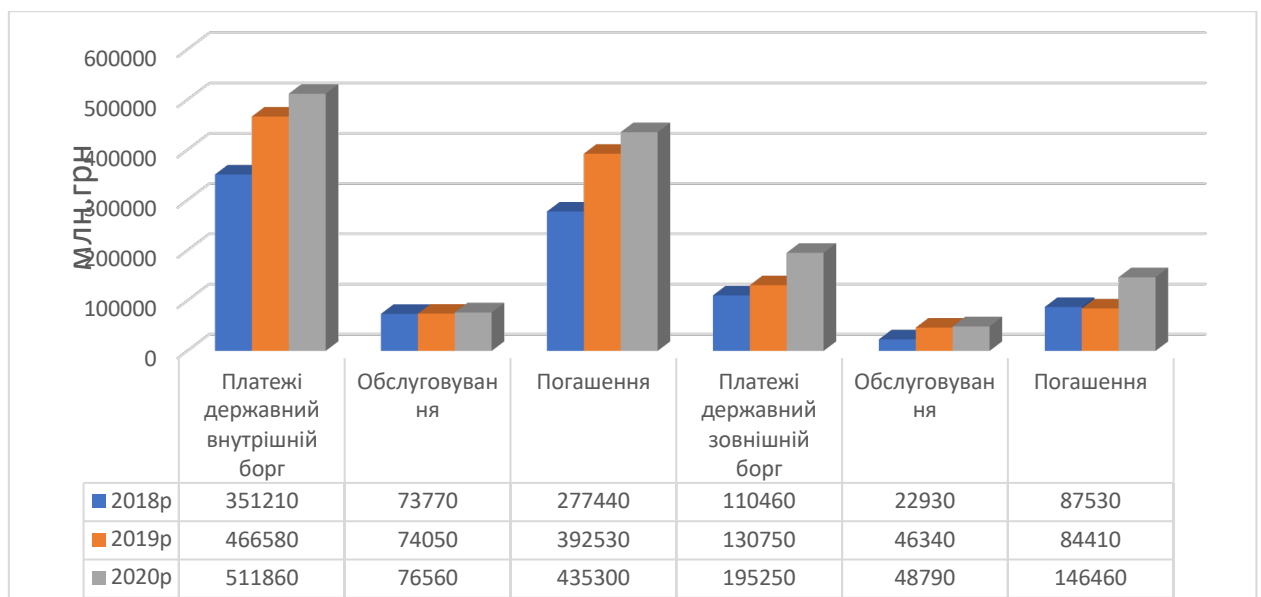

Обсяг міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету до ВВП показник зростає у 2019р. на 0,22, а у 2020 р. на 0,25.

Боргове навантаження має стійку тенденцію до зростання: у 2019 р. збільшується на 0,33, а у 2020 р. на 0,37.

Відношення обсягу платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів Державного бюджету зростає у 2019р. і зменшується у 2020р., а відношення обсягу платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходів Державного бюджету показники зменшується як у 2019р. так і у 2020р.

В той же час відношення обсягу платежів з зовнішнього боргу до доходів Державного бюджету і відношення обсягу платежів з внутрішнього боргу до доходів Державного бюджету зростає як у 2019р. так і у 2020р.

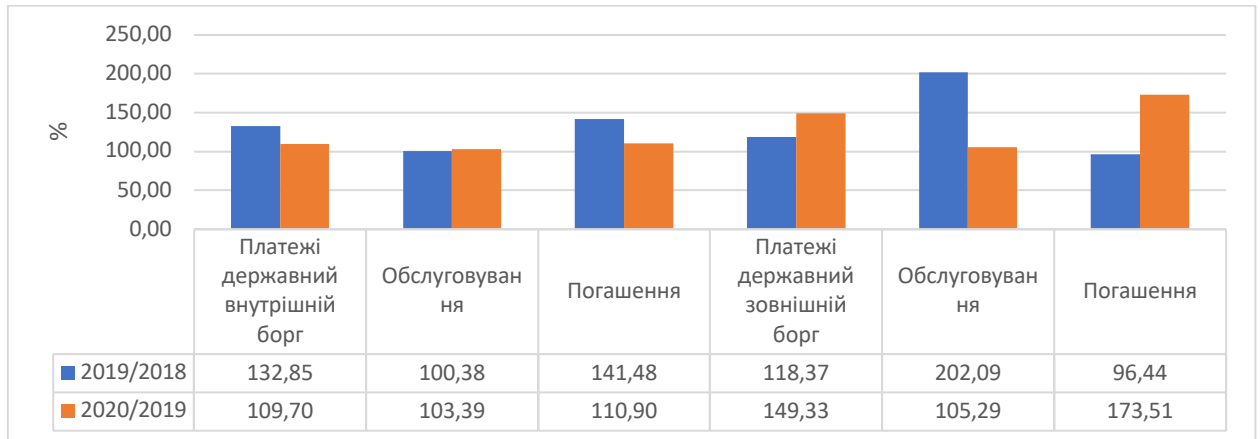

Рис.2.8 Платежі з погашення та обслуговування державного боргу у 2018-2020рр.

Примітка: складено за даними [30]

Вказана тенденція пояснюється змінами абсолютних величин (рис.2.5) та в темпах погашення і обслуговування державного боргу України (рис.2.6).

Як бачимо з рис.2.6 темп зростання платежів за державним внутрішнім боргом у 2019 р. склав 132,85%, а у 2020р. - 109,70%, за зовнішнім у 2019 р.- 118,37 % та у 2020р.- 149,33%

Рис.2.9 Темпи зростання платежів з погашення та обслуговування державного боргу у 2018-2020рр.

Примітка: розраховано за даними [30]

Відношення доходів Державного бюджету до ВВП зменшується у 2019 р. на 0,96 пунктів, а у 2020 р. на 0,06 пунктів.

Відношення податкових надходжень Державного бюджету до ВВП у 2019р. зменшується, але у 2020 р. зростає на 0,17 пунктів.

Висновки до розділу 2

На підставі проведеного аналізу можливо зробити наступні висновки:

1. В Україні спостерігається нестабільність ВВП. У 2017 році ВВП зріс з 14,6% до 18,0%, тобто на 3,4% більше ніж у попередньому році. Наступне зростання ВВП спостерігатися лише у 2020 році та становить 9,0%, що на 1,5% більше ніж у 2019 році.

Щодо номінального ВВП України який протягом останніх років демонструє тенденцію до зростання та складав 3558706 млн. грн.. у 2018 році, 3974564 млн. грн.. у 2019 році та 4194102 млн. грн.. у 2020 році. Така тенденція була зумовлена перш за все як приростом фізичного обсягу виробництва, так і інфляційними процесами.

2. Бюджетний дефіцит, що викликаний скороченням надходжень до бюджету й зростанням витрат з бюджету, є одним з головних чинників інфляції. Доходи Держбюджету в Україні формуються переважно за рахунок різних податків і зборів, а також деяких інших джерел, зокрема, від приватизації держмайна.

3. Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» було затверджено 14 листопада 2019 року за доходами у сумі 1095600 млн.грн, у тому числі за загальним фондом – 975200 млн. грн, видатками – у сумі 118200 млн. грн, у тому числі за загальним фондом – 1052700 млн. грн, надання кредитів у сумі 15200 млн. грн, у тому числі із загального фонду – 1700 млн. грн, повернення кредитів до державного бюджету у сумі 7400 млн. грн, у тому числі до загального фонду – 6800 млн. гривень. Державний бюджет України на 2020 рік був затверджений з дефіцитом: граничний обсяг дефіциту у сумі 94300 млн. грн, або 2,1% у ВВП (в розрахунках було взято обсяг номінального ВВП у сумі 4510800 млн. грн), у тому числі загального фонду державного бюджету – 72400 млн. грн, або 1,6% ВВП

4. Загальна сума доходів 2020 року зросла відносно попереднього і становила 1076016,7 млн. грн.

У структурі податкових надходжень державного бюджету у 2020 році найбільшу питому вагу мали податок на додану вартість – 47,1%, акцизний податок – 16,2%, податок та збір на доходи фізичних осіб– 13,8%, податок на прибуток підприємств – 12,8%, рентна плата за користування надрами – 5,5% та ввізне мито – 3,5%.

5. Коефіцієнт дефіцитності показує відношення видатків до доходів. Показник має стійку тенденцію до збільшення, що вказує на те що темп зростання видатків перевищує темп зростання доходів. У 2019 році показник збільшився на 0.01, а у 2020р. на 0.13.

Обсяг міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету до ВВП показник зростає у 2019р. на 0.22, а у 2020 р. на 0,25.

Боргове навантаження має стійку тенденцію до зростання: у 2019 р. збільшується на 0.33, а у 2020 р. на 0,37.

Відношення обсягу платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів Державного бюджету зростає у 2019р. і зменшується у 2020р., а відношення обсягу платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходів Державного бюджету показники зменшується як у 2019р. так і у 2020р.

В той же час відношення обсягу платежів з зовнішнього боргу до доходів Державного бюджету і відношення обсягу платежів з внутрішнього боргу до доходів Державного бюджету зростає як у 2019р. так і у 2020р.

РОЗДІЛ 3.

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ДОХОДАМИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

3.1 Шляхи покращення управління доходами Державного бюджету України в контексті удосконалення фінансової політики.

Економіка будь-якої країни тісно пов'язана з оптимізацією формування та виконання бюджету. Від того як успішно буде здійснення бюджетного процесу залежить вся дієвість бюджетної політики держави, яка впливає на економічну та фінансову стабільність держави, на соціальний рівень життя населення.

Бюджетний процес не обмежується лише підготовкою закону про асигнування коштів за групами статей видатків бюджетів — це постійний процес визначення пріоритетів держави, її завдань та функцій на певному етапі, розроблення відповідних цільових програм, визначення управлінських стратегій, оцінки ефективності використання бюджетних коштів, контролю за дотриманням бюджетного законодавства та виконанням бюджетних повноважень. [30]

Основою бюджету є доходи. Доходи Державного бюджету – це сума еквівалентної вартості коштів, які отримала держава в своє розпорядження з метою виконання покладених на неї функцій, для задоволення потреб країни та населення [31].

При цьому важливо зазначити, що доходи є основою фінансового забезпечення діяльності держави та виконання нею своїх функцій. Фінансове забезпечення державної політики є «економічними відносинами між державою і суб'єктами стосовно мобілізації фінансових ресурсів у процесі реалізації соціальних і економічних цілей розвитку суспільства» [31].

В умовах циклічності економіки та розбалансованості фінансово-економічних відносин доцільно розглядати бюджетне планування як один із

найбільш вагомих інструментів державного регулювання соціально-економічного розвитку країни. [32, с. 43].

Бюджетний процес має такі стадії:

- складання проектів бюджетів;
- розгляд і прийняття закону про Державний бюджет України, рішень Про місцеві бюджети;
- виконання бюджету, рішень про місцеві бюджети;
- підготовка й розгляд звіту про виконання бюджету і прийняття рішень щодо нього.[33]

Існуючий сьогодні бюджетний процес має як переваги так і недоліки, які виражаються в тому, що:

- 1) існуюча дохідна база в бюджетах усіх рівнів не надає можливість здійснювати повне фінансування і у повній мірі задовольнити потребу в бюджетних коштах;
- 2) заходи планування і виконання бюджету, що існують, скорочують можливість розвитку установ, відповідних мереж і це має негативні наслідки;
- 3) бюджетний процес не забезпечує достатнього контролю за використанням бюджетних коштів.

Відповідно потрібно поліпшення на кожній із стадій бюджетного процесу.

Вплив політичної сфери набирає дуже специфічних форм. Однією з характерних ознак є значна роздрібненість політичних сил. На думку Ш. Бланкарта, саме це сприяє надмірному використанню позикових фінансів: «Чітка тенденція до збільшення державного боргу проявляється в тих країнах, політична система яких характеризується наявністю значної кількості партій у парламенті та коаліційному уряду» [34, с. 222].

Відсутність всезагальної погодженості щодо засад розвитку державотворення і феномен потужної лівої опозиції. Парламентська впливовість, антиреформістський, а часто й неконструктивний характер опозиції, можливість блокувати рішення – ось деякі з чинників, що

спричиняють проблемність прийняття бюджету протягом багатьох років [35, с. 130].

Ситуативний характер парламентської більшості породжує не лише ускладнення при здійсненні бюджетного вибору, а й посилює роль політичної торгівлі, яка є непродуктивною сферою використання ресурсів. Бюджетна політика, отримана в результаті ситуативних домовленостей і взаємних поступок, не сприяє послідовності, цілісності курсу, спричиняє зростання видатків, націлює політичну діяльність на необхідність дотримання власних інтересів та перевищення вигод над витратами в процесі тривалих торгів. Відсутність постійної більшості накладає додаткові обмеження на спектр можливих рішень, відображається на наборі бюджетних програм – реальними є лише ті, що можуть привабити союзників [36, с. 29].

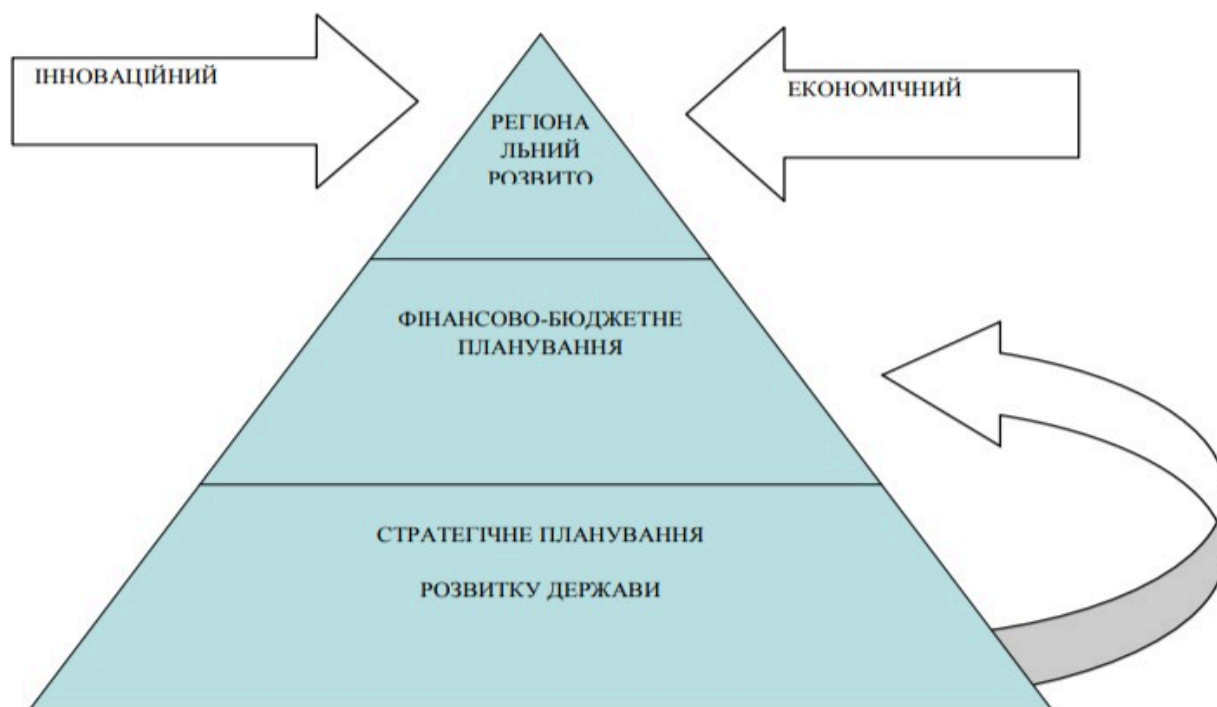
Недотримання вимоги політичної симетрії. Бюджетна політика приймається і виконується різними політичними силами, що відкриває шлях до популізму, ухвалення нереального бюджету, використання його як засобу політичного тиску на виконавчу владу. Недостатня ефективність розмежування сфер повноважень та відповідальності учасників бюджетного процесу створює передумови для надмірної конфліктності, суперечливості та порушень на різних його стадіях. Стан суспільної свідомості й молодість демократії. Механізми виявлення потреб та інтересів громадян, які покликані забезпечити репрезентативність політики – основну вимогу ефективності демократичних фінансів – є ще недосконалими. Крім цього, слід відзначити низький рівень усвідомлення бюджетних прав виборцями, переважання ідеологічних міркувань над інтересами постачання державних благ і розподілу податкового тягаря участі у виборах [37, с. 25].

В таких умовах збільшується значення при організації складання проектів бюджетів методики бюджетного планування. Відповідно до Бюджетного кодексу в Україні застосовується програмно-цільовий метод формування бюджетів, що потребує удосконалення методики бюджетно-го планування.

Бюджетування, орієнтоване на результати — метод планування, виконання та контролю за виконанням бюджету, який забезпечує розподіл бюджетних ре-сурсів відповідно до цілей, завдань і функцій держави з урахуванням пріоритетів державної політики й суспільного значення очікуваних безпосередніх та кінце-вих результатів використання бюджетних коштів [38].

Оптимізація системи бюджетних установ передбачає чітке визначення та розмежування бюджетних установ, які повинні бути підвідомчі відповідному розпоряднику бюджетних коштів. Таке чітке підпорядкування дасть змогу виконувати завдання, спрямовані на реалізацію бюджетних програм, здійснювати оптимальний розподіл бюджетних коштів для розпорядників [39].

Потребує уваги реорганізація розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

Рис. 3.1. Взаємозв'язок фінансово-бюджетного та стратегічного планування розвитку держави.

Відповідно до статті 26 Бюджетного кодексу на всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється внутрішній фінансовий контроль, який повинен

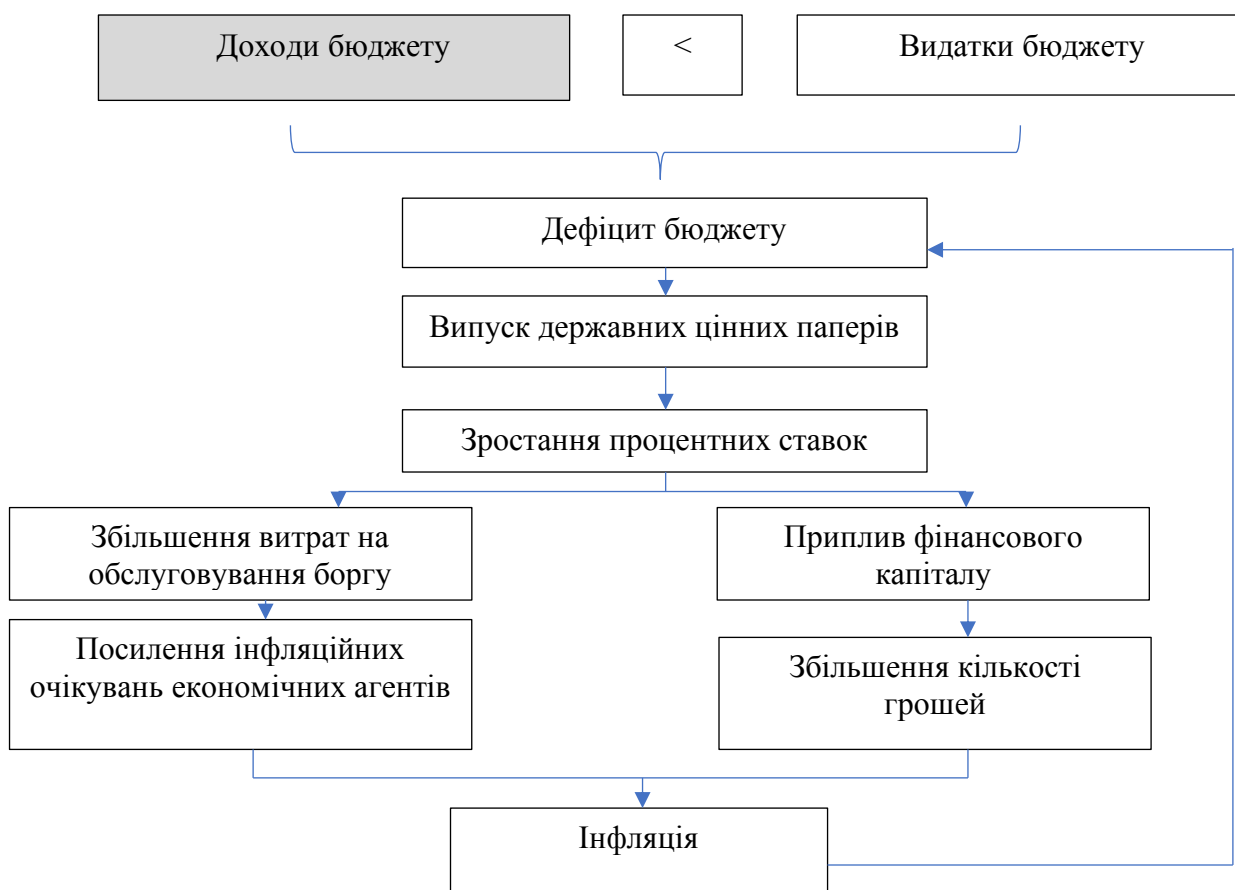

забезпечувати: постійну оцінку достатності та відповідності діяльності бюджетної установи вимогам внутрішнього фінансового контролю; оцінку відповідності результатів встановленим завданням та планам; інформування керівника бюджетної установи про результати перевірки, проведено підрозділом внутрішнього фінансового контролю [39].

Одним із головних принципів, що визначає Бюджетний кодекс при забезпеченні бюджетного процесу, є принцип відповідальності, тобто відповідальність на кожній стадії бюджетного процесу.

Бюджетна політика впливає на рівень цін, задля того щоб досягнути стабільності в цінах бюджет має бути збалансований в межах окремого циклу.

Забезпечення доходу бюджету передбачає вплив на інфляцію (рис.3.2)

Рис. 3.2. Механізм впливу формування доходів Державного бюджету на інфляцію

Побудуємо модель для обчислення кількісного впливу найважливіших макроекономічних показників на дохід Державного бюджету

Дохід державного бюджету =

$$ВВ \cdot ВВП / ВВ \cdot ВВД / ВВП \cdot ВВНД / ВВД \cdot ДОХІД ДБ / ВВНД. \quad (3.1)$$

У цій моделі виявляється вплив на дохід державного бюджету:

- а) розміру валового випуску (ВВ);
- б) частки валового внутрішнього продукту (ВВП) у валовому випуску;
- в) співвідношення валового національного доходу (ВВД) та валового внутрішнього продукту (ВВП);
- г) співвідношення чистого національного наявного доходу (ЧВНД) та валового національного доходу;
- г) частки доходу державного бюджету у чистому національному наявному доходу.

Таблиця 3.1

**Показники розвитку України 2019-2020рр з урахуванням
перегляду даних платіжного балансу**

Показник	2019р	2020р	Відхилення, млн. грн	Темп росту, %
Валовий випуск (ВВ)	8371797	8672287	300490	103,59
Валовий внутрішній продукт (ВВП)	3977198	4191864	214666	105,40
Валовий національний дохід (ВВД)	4026617	4300956	274339	106,81
Чистий національний наявний дохід (ЧВНД)	3696962	3910414	213452	105,77
Доходи Державного бюджету (ДДБ)	998278,9	1076016,7	77737,8	107,79

Примітка: джерело складено за даними [46,47]

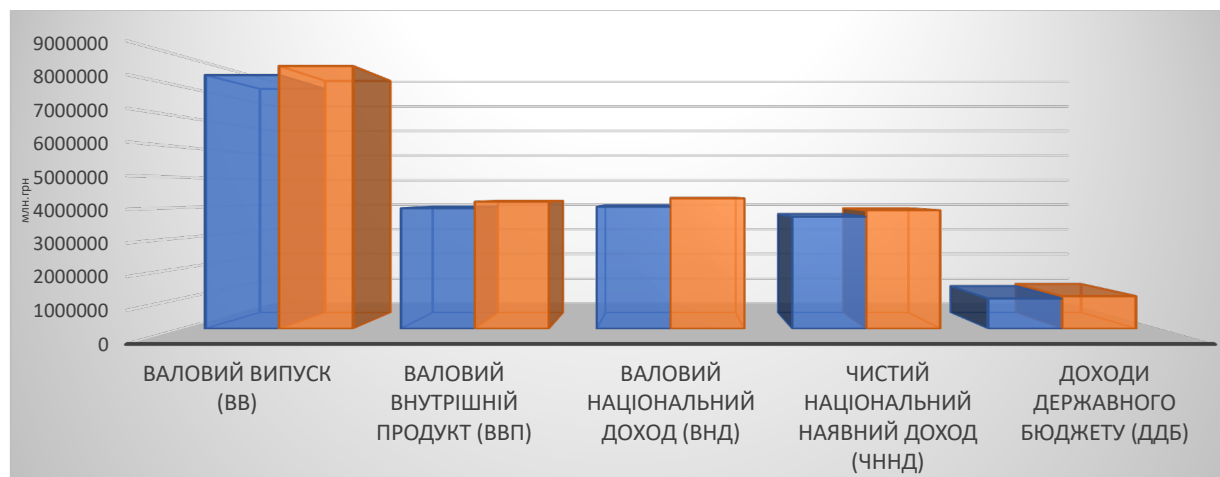
Аналіз таблиці 3.1 вказує що за період 2019-2020рр валовий випуск зріс на 300490 млн.грн., темп росту становить 103,59%.

Валовий внутрішній продукт збільшився на 214666 млн.грн., темп росту становить 105,40%.

Валовий національний дохід збільшився на 274339 млн.грн., темп росту становить 106,81%.

Чистий національний наявний доход збільшився на 213452 млн.грн., темп росту становить 105,77%.

Доходи Державного бюджету збільшилися на 77737,8 млн.грн., темп росту становить 107,79%.

Рис. 3.3 Показники розвитку України 2019-2020рр з урахуванням перегляду даних платіжного балансу

Розрахуємо фактори індексної моделі (табл.3.2)

Таблиця 3.2

Фактори індексної моделі

Показник	2019р.	2020р.	Відхилення	Темп росту	Індекси
Валовий випуск (ВВ),млн.грн	8371797	8672287	300490	103,59	1,04
Частка валового внутрішнього продукту(ВВП) в валовому випуску (ВВ)	0,47507	0,48336	0,00829	101,75	1,02
Співвідношення валового національного доходу (ВНД) та валового внутрішнього продукту (ВВП)	1,01243	1,02602	0,01360	101,34	1,01
Співвідношення чистого національного наявного доходу (ЧННД) та валового національного доходу (ВНД)	0,91813	0,90920	-0,00893	99,03	0,99
Частки доходу державного бюджету (ДДБ) у чистому національному наявному доходу (ЧННД).	0,27003	0,27517	0,00514	101,90	1,02

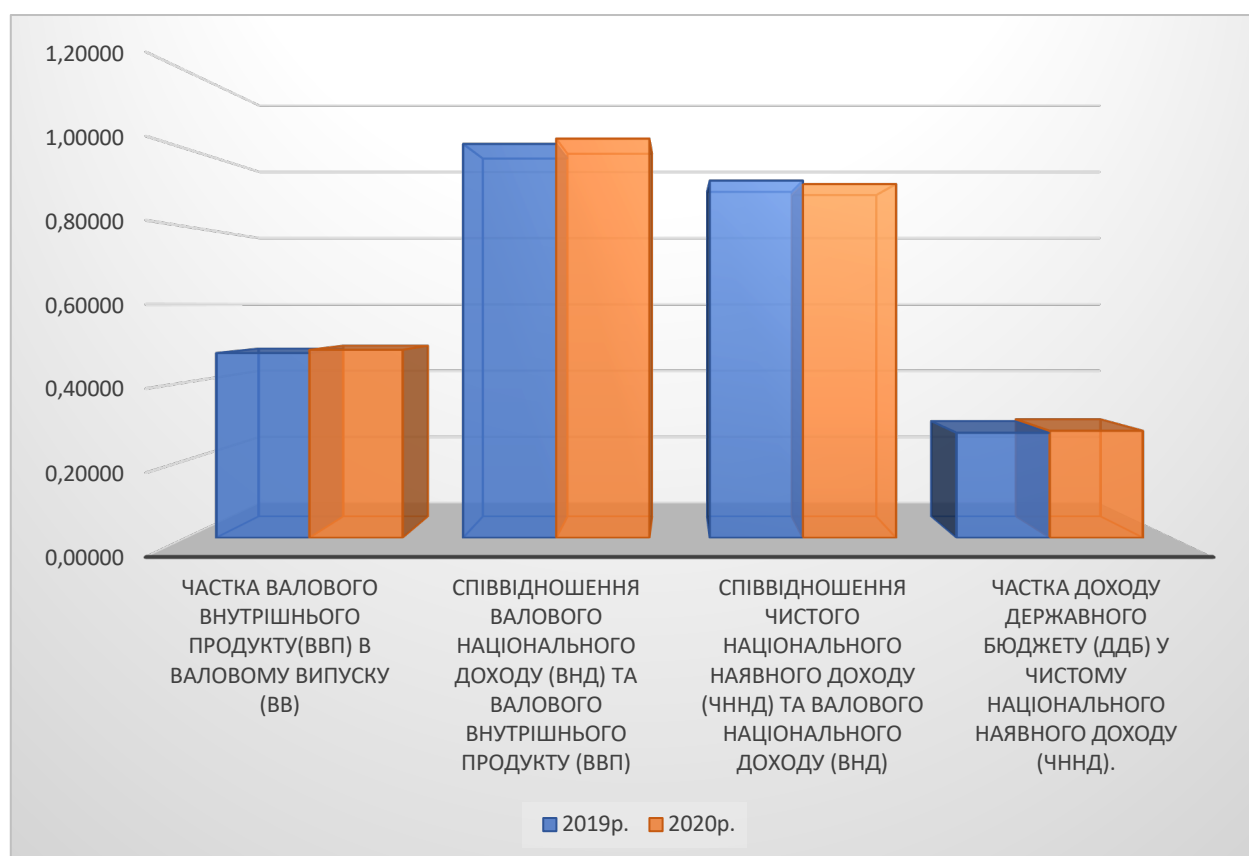
Аналіз таблиці 3.3 вказує що за період 2019-2020рр валовий випуск зріс на 300490 млн.грн., темп росту становить 103,59%.

Частка валового внутрішнього продукту(ВВП) в валовому випуску (ВВ) змінилася на 0,00829 , темп росту 101,75%

Співвідношення валового національного доходу (ВНД) та валового внутрішнього продукту (ВВП) збільшилося на 0,01360, темп росту 101,34%

Співвідношення чистого національного наявного доходу (ЧННД) та валового національного доходу (ВНД) зменшилось на 0,00893, темп росту 99,03%

Частки доходу державного бюджету (ДДБ) у чистому національному наявного доходу (ЧННД) збільшилося на 0,00514, темп росту 101,90%

Рис.3.4 Фактори індексної моделі

Здійснюємо розрахунок:

$$Y_{1a} = Y_0 I_a = 998278,9 \times 1,04 = 1034110,25 \text{ млн. грн}$$

$$Y_{1a,b} = Y_0 I_a I_b = 1034110,25 \times 1,02 = 1052160,18 \text{ млн. грн}$$

$$Y_{1a,b,c} = Y_0 I_a I_b I_c = 1052160,18 \times 1,01 = 1066293,03 \text{ млн. грн}$$

$$Y_{1a,b,c,d} = Y_0 I_a I_b I_c I_d = 1066293,03 \times 0,99 = 1055916,67 \text{ млн. грн}$$

$$Y_{1a,b,c,d,e} = Y_0 I_a I_b I_c I_d I_e = 1055916,67 \times 1,02 = 1076016,70 \text{ млн. грн}$$

Таблиця 3.3

Розрахунок показників першого етапу розрахунків

Y_{1a}	1034110,25
$Y_{1a,b}$	1052160,18
$Y_{1a,b,c}$	1066293,03
$Y_{1a,b,c,d}$	1055916,67
$Y_{1a,b,c,d,e}$	1076016,70

Абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни валового випуску:

$$\Delta Y_a = Y_0 (I_a - 1) = 998278,9 (1,04 - 1) = 35831,35 \text{ млн. грн}$$

Абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни частки валового внутрішнього продукту у валовому випуску:

$$\Delta Y_b = Y_0 I_a (I_b - 1) = 1034110,25 (1,02 - 1) = 18049,93 \text{ млн. грн}$$

Абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни співвідношення валового національного доходу і валового внутрішнього продукту:

$$\Delta Y_c = Y_0 I_a I_b (I_c - 1) = 1052160,18 (1,01 - 1) = 14132,84 \text{ млн. грн}$$

Абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни співвідношення валового національного наявного доходу і валового національного доходу:

$$\Delta Y_d = Y_0 I_a I_b I_c (I_d - 1) = 1066293,03 (0,99-1) = -10376,36 \text{ млн.грн}$$

Абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни частки доходу державного бюджету у валовому національному наявному доході:

$$\Delta Y_e = Y_0 I_a I_b I_c I_d (I_e - 1) = 1055916,67 (1,02-1) = 20100,03 \text{ млн.грн}$$

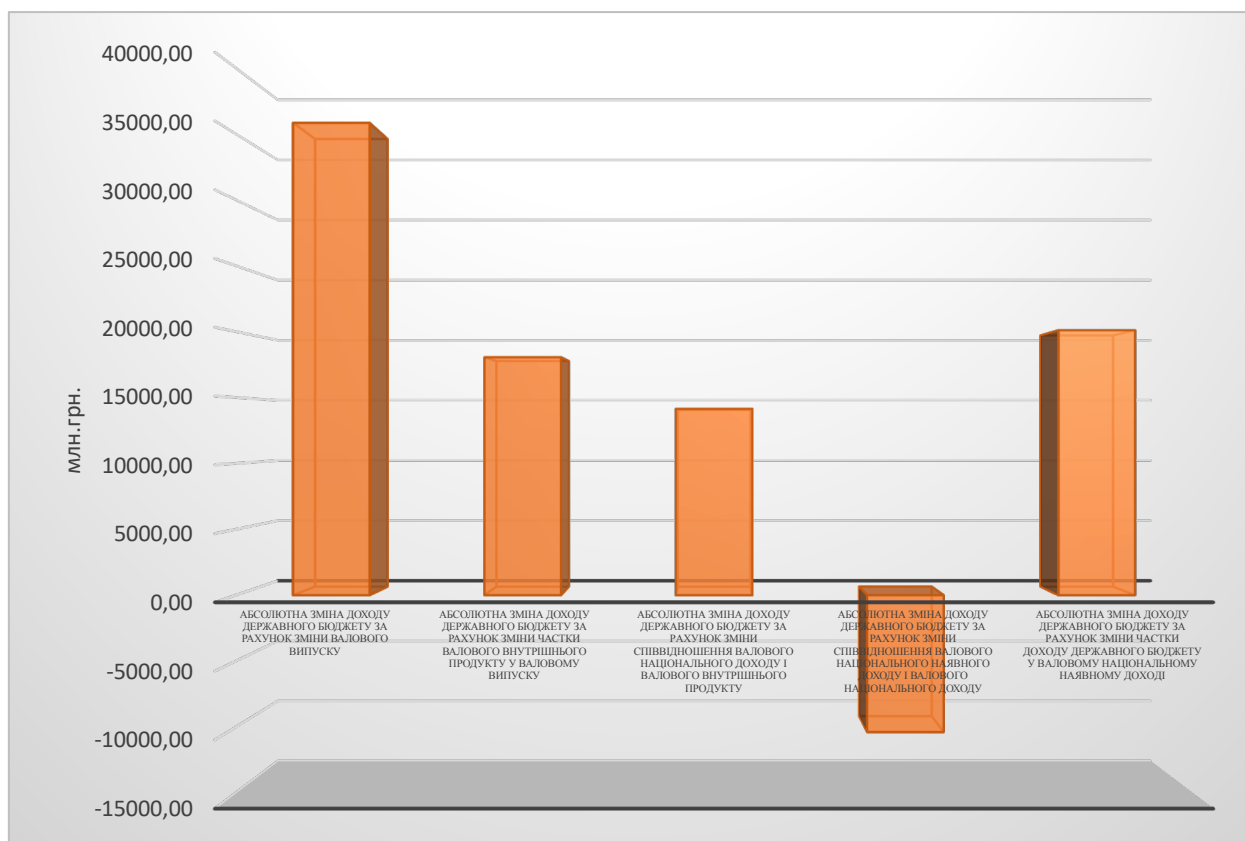
$$\Delta Y = Y_1 - Y_0 = \Delta Y + \Delta Y + \Delta Y + \Delta Y + \Delta Y = 35831,35 + 18049,93 + 14132,84 - 10376,36 + 20100,03 = 77737,8 \text{ млн.грн.}$$

Таблиця 3.4

Вплив окремих факторів на дохід Державного бюджету

Показник	Сума
Абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни валового випуску	35831,35
Абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни частки валового внутрішнього продукту у валовому випуску	18049,93
Абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни співвідношення валового національного доходу і валового внутрішнього продукту	14132,84
Абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни співвідношення валового національного наявного доходу і валового національного доходу	-10376,36
Абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни частки доходу державного бюджету у валовому національному наявному доході	20100,03

Таким чином, маємо вплив окремих факторів на дохід державного бюджету (рис.3.5)

Рис.3.5 Вплив окремих факторів на дохід Державного бюджету, млн. грн.

Таким чином, абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни валового випуску +35831,35 млн. грн., абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни частки валового внутрішнього продукту у валовому випуску +18049,93 млн.грн., абсолютна зміна доходу державного бюджету за рахунок зміни співвідношення валового національного доходу і валового внутрішнього продукту +14132,84 млн.грн., абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни співвідношення валового національного наявного доходу і валового національного доходу «-10376,36» млн.грн., абсолютна зміна доходу державного бюджету за рахунок зміни частки доходу Державного бюджету у валовому національному наявному доході +20100,03 млн.грн.

**Зведені національні рахунки 2020 з урахуванням перегляду даних
платіжного балансу[48]**

1		2	
Рахунок товарів і послуг			
Ресурси		Використання	
Випуск (в основних цінах)	8672287	Проміжне споживання	5077297
Імпорт товарів і послуг	1685799	Кінцеві споживчі витрати	3924529
Податки на продукти	606560	у тому числі	
Субсидії на продукти	-9686	індивідуальні споживчі	3535373
		витрати	
		колективні споживчі	389156
		витрати	
		Валове нагромадження основного капіталу	546897
		Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	-233478
		Придбання за виключенням вибуття цінностей	1607
		Експорт товарів і послуг	1638108
У с ь о г о	10954960	У с ь о г о	10954960
Рахунок виробництва			
Використання		Ресурси	
Проміжне споживання	5077297	Випуск (в основних цінах)	8672287
Валовий внутрішній продукт	4191864	Податки за виключенням субсидій на продукти	596874
У с ь о г о	9269161	У с ь о г о	9269161
Споживання основного капіталу	-492126		
Чистий внутрішній продукт	3699738		
Рахунки розподілу та використання доходу. Рахунки первинного розподілу доходу. Рахунок утворення доходу			
Використання		Ресурси	
Оплата праці найманих працівників	1837213	Валовий внутрішній продукт	4191864
у тому числі			
заробітна плата	1511498		

Продовження таблиці 3.5

1		2	
фактичні внески наймачів на соціальне страхування	299129		
умовно обчислені внески наймачів на соціальне страхування	26586		
Податки на виробництво та імпорт	637154		
Субсидії на виробництво та імпорт	-38221		
Валовий прибуток, змішаний дохід	1755718		
У с ь о г о	4191864	У с ь о г о	4191864
Чистий прибуток, змішаний дохід	1263592		
Рахунок розподілу первинного доходу			
Використання		Ресурси	
		Валовий прибуток, змішаний дохід	1755718
		Оплата праці найманих працівників	2149202
		Податки на виробництво та імпорт	637154
		у тому числі	
		податки на продукти	606560
		інші податки, пов'язані з виробництвом	30594
		Субсидії на виробництво та імпорт	-38221
		у тому числі	
		субсидії на продукти	-9686
		інші субсидії, пов'язані з виробництвом	-28535
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	214702	Дохід від власності, одержаний від інших країн	11805
Валовий національний дохід	4300956		
У с ь о г о	4515658	У с ь о г о	4515658
Чистий національний дохід	3808830		
Рахунок вторинного розподілу доходу			
Використання		Ресурси	
		Валовий національний дохід	4300956
Поточні податки на доходи, майно тощо, сплачені іншим країнам	14609	Поточні податки на доходи, майно тощо, одержані від інших країн	8259

Продовження таблиці 3.5

1		2	
Внески на соціальне страхування, сплачені іншим країнам	...	Внески на соціальне страхування, одержані від інших країн	...
Соціальні допомоги, крім допомог у натурі, сплачені іншим країнам	248	Соціальні допомоги, крім допомог у натурі, одержані від інших країн	...
Інші поточні трансферти, сплачені іншим країнам	82390	Інші поточні трансферти, одержані від інших країн	190572
Валовий наявний дохід	4402540		
У с ь о г о	4499787	У с ь о г о	4499787
Чистий наявний дохід	3910414		
Рахунки використання доходу. Рахунок використання наявного доходу			
Використання		Ресурси	
Кінцеві споживчі витрати	3924529	Валовий наявний дохід	4402540
у тому числі			
індивідуальні споживчі витрати	3535373		
колективні споживчі витрати	389156		
Коригування на зміни чистої вартості активів домашніх господарств у недержавних пенсійних фондах	182	Коригування на зміни чистої вартості активів домашніх господарств у недержавних пенсійних фондах	182
Валове заощадження	478011		
У с ь о г о	4402722	У с ь о г о	4402722
Чисте заощадження	-14115		
Рахунки нагромадження. Рахунок капіталу			
Зміни в активах		Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві	
Валове нагромадження основного капіталу	546897	Чисте заощадження	-14115
Споживання основного капіталу	-492126	Капітальні трансферти, одержані від інших країн	268
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	-233478	Капітальні трансферти, сплачені іншим країнам	-85
Придбання за виключенням вибуття цінностей	1607		
Придбання за виключенням вибуття невироблених нефінансових активів	291		
Чисте кредитування (+), чисте запозичення (-)	162877		
У с ь о г о	-13932	У с ь о г о (зміни чистого багатства за рахунок заощадження та капітальних трансфертів)	-13932

Як бачимо зменшення співвідношення чистого національного наявного доходу (ЧННД) та валового національного доходу (ВНД) вказує негативний вплив на суму доходів державного бюджету.

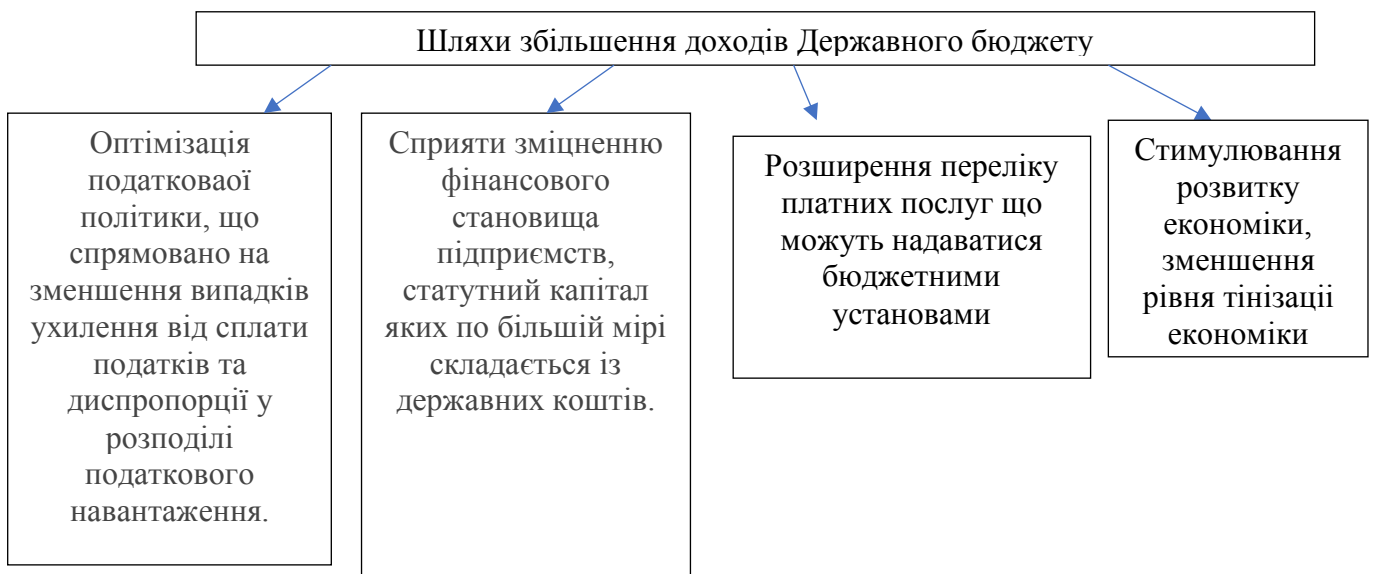
Рахунок вторинного розподілу доходу передбачає перерозподіл доходу через поточні трансфертні операції. Ресурсна частина включає валовий національний дохід та одержані поточні трансферти в грошовому вираженні. Використання включає передані трансферти в грошовому вираженні.

Валовий наявний дохід є балансуючою статтею рахунку вторинного розподілу доходу. Валовий наявний дохід - це максимальна сума, яку інституційна одиниця може використати на споживчі товари та послуги без зменшення активів, які існували раніше, або збільшення зобов'язань [48].

Як бачимо темпи зростання чистого національного наявного доходу менші ніж темпи зростання валового національного доходу.

Таким чином, проведені розрахунки вказують на значний вплив трансфертів і їх використання на формування доходної частини Державного бюджету, тобто соціальні виплати використовуються в процесі споживання і таким чином опосередковано впливають на доходну частину бюджету.

На підставі вище викладеного можливо запропонувати наступні шляхи збільшення доходів державного бюджету (рис.3.6)

Рис. 3.6 Шляхи збільшення доходів Державного бюджету

Взаємозв'язок між макропоказниками розвитку економіки України і доходами бюджету є дуже високим, що має вплив на фінансову політику держави.

Заходи бюджетної політики, спрямовані на підвищення надходжень до державного бюджету, які передбачають стабілізацію і зміцнення фінансової системи, ефективну реалізацію бюджетними засобами визначених пріоритетів державної політики безпосередньо сприяють підвищенню ефективності бюджетної політики.

3.2 Прогнозування доходів Державного бюджету України

Пріоритетні напрями бюджетної політики ґрунтуються на положеннях Програми діяльності Кабінету Міністрів України, Цілей сталого розвитку України, програм співпраці з Міжнародним валютним фондом та іншими міжнародними організаціями, а також на засадах Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, невід'ємною частиною якої є Угода про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС [45].

Економічний розвиток у прогностичний пандемічний період передбачає систему заходів спрямованих на подолання негативних наслідків пандемії і заходів необхідних для активної реалізації реформ визначених у стратегії розвитку країни та спрямовані на відродження української економіки.

Реалізація бюджетної політики держави повинна бути спрямована на підтримку секторів економіки, здійснення процесів модернізації виробництва, покращувати інвестиційний клімат держави .

Необхідне провадження роботи щодо стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, що пов'язані з пандемією спричиненої коронавірусної хвороби (COVID-19) та спрямувати зусилля потрібно на вирішення питань щодо надання кредитної підтримки малому та середньому

бізнесу, який зазнав збитки під час карантинних локдаунів, потрібно підтримати вітчизняного товаровиробника, шляхом впровадження процедур публічних закупівель, а також застосувати фіскальні інструменти для зменшення навантаження на бізнес в умовах пандемії.

При проведенні відповідальної фіскальної політики, відповідно до стратегічних документів, буде забезпечено посилення зв'язку бюджетних призначень із пріоритетами держави для підвищення результативності використання бюджетних коштів. Проведення регулярних оглядів витрат бюджету забезпечить підвищення ефективності реалізації державної політики у відповідних галузях (сферах) діяльності [44].

З боку державної влади України було прийнято ряд дій відносно удосконалення прогнозування бюджетних ресурсів. В результаті співпраці з міжнародними організаціями також впроваджено певні реформи в галузі державних фінансів.

Розрахунок рівня тіньової економіки в Україні засновується на використанні удосконалених Методичних рекомендацій, затверджених наказом Мінекономіки від 20.01.2021 № 104 [49].

Рис.3.7 Рівень тіньової економіки, % до обсягу офіційного ВВП[50]

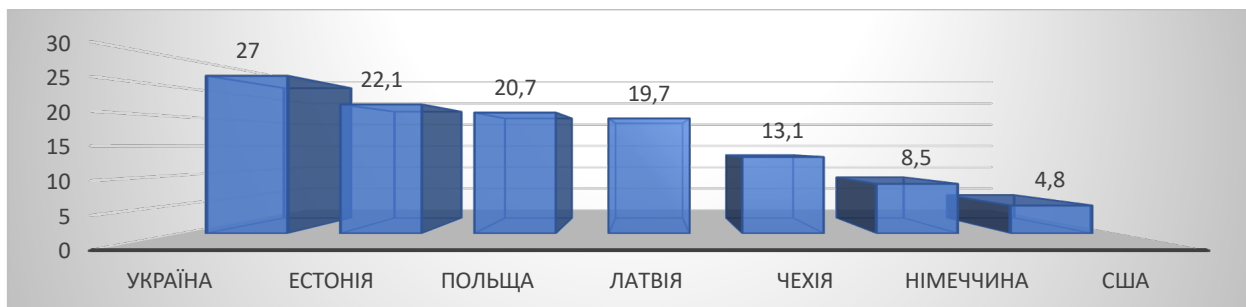
У 2011 році рівень тіньової економіки склав 32%. У 2012-2013 роках він склав 30%. У 2014 році значно підвищилась тіннізація економіки України – 36%.

У 2015-му рівень тіньової економіки знизився на 1 процентний пункт до 35%, в 2016-му ще на 2 пункти – до 33%, в 2017-му – до 32%, в 2018-му – до 29%.

У 2019 році рівень тіньової економіки знизився до 27%.

За 2020 рік в Україні зріс рівень тіньової економіки на 3 процентних пункти і склав 30% обсягу офіційного ВВП. Таку зміну можливо пов'язати з явищем пандемії і відповідно погіршення умов економічної діяльності.

Тенденція до зменшення рівня тінізації навряд чи буде швидко зменшуватися через бажання суб'єктів господарювання зменшити втрати в умовах пандемії.

Рис.3.8 Рівень тіньової економіки в країнах світу у 2019р, у % до обсягу до офіційного ВВП [50]

За оцінками міжнародних експертів рівень тіньової економіки в Україні становить від 30 до 47 % до обсягу до офіційного ВВП [50].

Наступними факторами, що обираємо для побудови моделі є курс долара і євро до грн

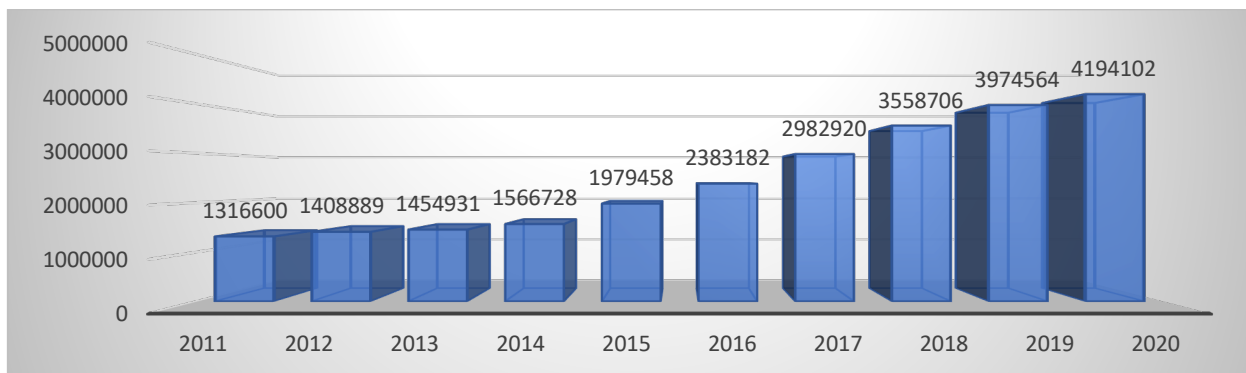

Рис.3.9 Середньорічний курс гривні до іноземних валют, грн

Примітка: побудовано за даними [52]

Середній обмінний курс гривні до долара США в 2019 році становив 25,85 грн/дол, а при підготовці держбюджету враховувався прогноз 28,2 грн/дол, що вплинуло на заплановану суму податків від зовнішньоекономічних операцій. У 2020 році закладені 27 грн майже відповідають фактичним 26,96 грн.

Наступний показник який будемо враховувати при побудові моделі, це номінальний ВВП

Рис. 3.10 Номінальний ВВП, млн.грн

Таким чином, маємо тенденцію до зростання ВВП на протязі всього періоду 2011-2020 рр.

Таблиця 3.6

Вихідні дані для побудови моделі

Рік	Доходи Державного бюджету, млн.грн	Рівень тіньової економіки, % до обсягу офіційного ВВП	Середньорічний курс долара,грн	Середньорічний курс євро, грн	ВВП,млн.грн
1	2	3	4	5	6
2011	314616,90	32	7,96	11,09	1316600
2012	346054,00	30	7,99	10,27	1408889
2013	339226,90	30	7,99	10,61	1454931
2014	357084,20	36	11,98	15,71	1566728

Продовження таблиці 3.6

1	2	3	4	5	6
2015	534694,80	35	21,84	24,22	1979458
2016	616283,20	33	25,55	28,29	2383182
2017	793441,90	32	26,59	30	2982920
2018	928114,90	29	27,2	32,14	3558706
2019	998344,90	27	25,85	28,95	3974564
2020	1076027,00	30	26,96	30,79	4194102

За допомогою Microsoft Excel пакет «Аналіз даних» побудуємо модель

Регрессионная статистика	
Множественный R	0,99889094
R-квадрат	0,99778311
Нормированный R-квадрат	0,996009598
Стандартная ошибка	18817,02716
Наблюдения	10

Дисперсионный анализ					
	df	SS	MS	F	начимость F
Регрессия	4	7,968E+11	1,99207E+11	562,60296	8,086E-07
Остаток	5	1,77E+09	354080511,3		
Итого	9	7,986E+11			

	Коэффициенты	дартная оц.	t-статистика	P-Значение	Чижние 95%	Зерхние 95%	ижние 95,0%	ерхние 95,0%
Y-пересечение	54437,83054	125443,93	0,433961465	0,6824032	-268026,1	376901,71	-268026,1	376901,71
Рівень тійнової економіки, % до обсягу офіційного ВВП	-2709,971188	3816,3634	-0,710092544	0,5093829	-12520,25	7100,3032	-12520,25	7100,3032
Середньорічний курс долара, грн	4805,945505	9621,7299	0,499488714	0,6386342	-19927,5	29539,39	-19927,5	29539,39
Середньорічний курс євро, грн	157,4464116	10015,252	0,015720664	0,9880653	-25587,58	25902,471	-25587,58	25902,471
ВВП.млн.грн	0,228153177	0,0199899	11,41343159	9,04E-05	0,1767675	0,2795388	0,1767675	0,2795388

Рис.3.11 Результати розрахунку

Побудуємо математичне рівняння, яке описує залежність суми доходів бюджету від чотирьох факторів.

Математичні характеристики вказаної моделі наведені у таблиці 3.7

Таблиця 3.7

Математичні характеристики моделі яке описує залежність суми доходів бюджету від чотирьох факторів.

Показник	Значення
R	0,99889094
R-квадрат	0,99778311
Нормований R-квадрат	0,996009598
Стандартна помилка	18817,02716
Спостереження	10

Дисперсійний аналіз наведено у таблиці 3.8

Таблиця 3.8

Дисперсійний аналіз

	df	SS	MS	F
Регресія	4	796826975611,47	199206743902,87	562,60296
Залишок	5	1770402556,54	354080511,31	
Всього	9	798597378168,00		

Отримуємо рівняння регресії

$$Y = 54437,83054 - 2709,971188 \cdot x_1 + 4805,945505 \cdot x_2 + 157,4464116 \cdot x_3 + 0,228153177 \cdot x_4; \quad (3.2)$$

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,99778311$, тобто розглянута регресія пояснює більше 99,77 % розкиду значень відносно середнього значення. За допомогою рівняння 3,2, можемо розраховувати значення доходів Державного бюджету маючи лише значення окремих факторів. За допомогою моделі 3.2 можливо здійснювати ретроспективний аналіз і перспективний аналіз показників.

Таким чином з метою прогнозу доходів потрібно обґрунтовано підходити до формування економічних чинників які впливають на формування доходів бюджету і зменшувати рівень тіньової економіки.

Висновки до розділу 3

На підставі запропонованих заходів можемо зробити наступні висновки:

1. Економіка будь-якої країни тісно пов'язана з оптимізацією формування та виконання бюджету. Від того як успішно буде здійснення бюджетного процесу залежить вся дієвість бюджетної політики держави, яка впливає на економічну та фінансову стабільність держави, на соціальний рівень життя населення.

2. Бюджетна політика впливає на рівень цін, задля того щоб досягнути стабільності в цінах бюджет має бути збалансований в межах окремого циклу. Розглянуто механізм впливу формування доходів бюджету на інфляцію.

3. Побудовано модель для обчислення кількісного впливу найважливіших макроекономічних показників на дохід державного бюджету

Таким чином, абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни валового випуску +35831,35 млн. грн., абсолютна зміна доходу державного бюджету за рахунок зміни частки валового внутрішнього продукту у валовому випуску +18049,93 млн.грн., абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни співвідношення валового національного доходу і валового внутрішнього продукту +14132,84 млн.грн., абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни співвідношення валового національного наявного доходу і валового національного доходу «-10376,36» млн.грн., абсолютна зміна доходу державного бюджету за рахунок зміни частки доходу Державного бюджету у валовому національному наявному доході +20100,03 млн.грн.

Зменшення співвідношення чистого національного наявного доходу (ЧННД) та валового національного доходу (ВНД) вказує негативний вплив на суму доходів державного бюджету.

Рахунок вторинного розподілу доходу передбачає перерозподіл доходу через поточні трансфертні операції. Ресурсна частина включає валовий

національний дохід та одержані поточні трансферти в грошовому вираженні. Використання включає передані трансферти в грошовому вираженні.

Проведені розрахунки вказують на значний вплив трансфертів і їх використання на формування доходної частини бюджету, тобто соціальні виплати використовуються в процесі споживання і таким чином опосередковано впливають на доходну частину бюджету.

4. Наведено шляхи збільшення доходів Державного бюджету:

- оптимізація податкової політики, що спрямовано на зменшення випадків ухилення від сплати податків та диспропорції у розподілі податкового навантаження;

- сприяти зміцненню фінансового становища підприємств, статутний капітал яких по більшій мірі складається із державних коштів;

- розширення переліку платних послуг що можуть надаватися бюджетними установами;

- стимулювання розвитку економіки, зменшення рівня тінізації економіки.

5. Побудовано математичне рівняння, яке описує залежність суми доходів Державного бюджету від чотирьох факторів:

- рівень тіньової економіки, % до обсягу офіційного ВВП;
- середньорічний курс долара;
- середньорічний курс євро;
- ВВП.

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,99778311$, тобто розглянута регресія пояснює більше 99,77 % розкиду значень відносно середнього значення.

За допомогою моделі можливо здійснювати ретроспективний аналіз і перспективний аналіз показників

ВИСНОВКИ

На підставі аналізу літературних джерел і запропонованих заходів можливо зробити наступні висновки:

1. Розглянути розвиток дефініцій «бюджет» та «фінансова політика».

Доведено, що існують розбіжності щодо визначення терміну «Бюджет». Бюджетний кодекс України зазначає, що бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Визначено, що фінансова політика — державна економічна політика, що виявляється у використанні державних фінансових ресурсів, регулюванні доходів і видатків, формуванні та виконанні державного бюджету, у податковому регулюванні, в управлінні грошовим обігом, у впливі на курс національної валюти.

2. З'ясовано теоретико - організаційні засади управління доходами Державного бюджету України в контексті удосконалення фінансової політики.

Згідно Бюджетного кодексу України доходи бюджету класифікуються наступним чином: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти.

Ефективне формування дохідної частини Державного бюджету можливе лише за наявності належної законодавчої та нормативної бази. Саме реальна дохідна база державного бюджету залежить від урахування у чинному законодавстві об'єктивних економічних законів та закономірностей розвитку суспільства, особливостей функціонування держави на певному етапі розвитку.

3. Розглянуто світовий досвід формування дохідної частини Державного бюджету в сучасних умовах

Розглянуто розвиток державного бюджету на прикладі еволюції розвитку бюджету Польщі

У 1991 році було прийнято закон про бюджетну систему у Польщі. У країні до сьогодні зберігається єдина бюджетна система. Окремі ланки бюджетної системи наділені відносною самостійністю, але пов'язані між собою системою дотацій. Таку допомогу виділяє центральний бюджет для збалансування доходів та витрат.

За останніми даними відносно державного доходу у Польщі, обсяг державних доходів зріс до 278083 PLN млн. в серпні 2021 року. Максимальний обсяг досягав 419 837 PLN млн., а мінімальний 1188 PLN млн

4.Проведено моніторинг стану управління доходами Державного бюджету України

В Україні спостерігається нестабільність ВВП. У 2017 році ВВП зріс з 14,6% до 18,0%, тобто на 3,4% більше ніж у попередньому році. Наступне зростання ВВП спостерігатися лише у 2020 році та становить 9,0%, що на 1,5% більше ніж у 2019 році.

Щодо номінального ВВП України який протягом останніх років демонструє тенденцію до зростання та складав 3558706 млн. грн.. у 2018 році, 3974564 млн. грн.. у 2019 році та 4194102 млн. грн.. у 2020 році. Така тенденція була зумовлена перш за все як приростом фізичного обсягу виробництва, так і інфляційними процесами.

Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» було затверджено 14 листопада 2019 року за доходами у сумі 1095600 млн.грн, у тому числі за загальним фондом – 975200 млн. грн, видатками – у сумі 118200 млн. грн, у тому числі за загальним фондом – 1052700 млн. грн, надання кредитів у сумі 15200 млн. грн, у тому числі із загального фонду – 1700 млн. грн, повернення кредитів до державного бюджету у сумі 7400 млн. грн, у тому числі до загального фонду – 6800 млн. гривень. Державний бюджет України на 2020 рік був затверджений з дефіцитом: граничний обсяг дефіциту у сумі 94300 млн. грн, або 2,1% у ВВП (в розрахунках було взято обсяг номінального

ВВП у сумі 4510800 млн. грн), у тому числі загального фонду державного бюджету – 72400 млн. грн, або 1,6% ВВП

Загальна сума доходів 2020 року зросла відносно попереднього і становила 1076016,7 млн. грн.

У структурі податкових надходжень державного бюджету у 2020 році найбільшу питому вагу мали податок на додану вартість – 47,1%, акцизний податок – 16,2%, податок та збір на доходи фізичних осіб – 13,8%, податок на прибуток підприємств – 12,8%, рентна плата за користування надрами – 5,5% та ввізне мито – 3,5%.

Коефіцієнт дефіцитності показує відношення видатків до доходів. Показник має стійку тенденцію до збільшення, що вказує на те що темп зростання видатків перевищує темп зростання доходів. У 2019 році показник збільшився на 0.01, а у 2020р. на 0.13.

Обсяг міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету до ВВП показник зростає у 2019р. на 0.22, а у 2020 р. на 0,25.

Боргове навантаження має стійку тенденцію до зростання: у 2019 р. збільшується на 0.33, а у 2020 р. на 0,37.

Відношення обсягу платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів Державного бюджету зростає у 2019р. і зменшується у 2020р., а відношення обсягу платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходів Державного бюджету показники зменшується як у 2019р. так і у 2020р.

В той же час відношення обсягу платежів з зовнішнього боргу до доходів Державного бюджету і відношення обсягу платежів з внутрішнього боргу до доходів Державного бюджету зростає як у 2019р. так і у 2020р.

5. Побудовано механізм управління доходами Державного бюджету в контексті удосконалення фінансової політики.

Бюджетна політика впливає на рівень цін, задля того щоб досягнути стабільності в цінах бюджет має бути збалансований в межах окремого циклу. Розглянуто механізм впливу формування доходів бюджету на інфляцію.

Побудовано модель для обчислення кількісного впливу найважливіших макроекономічних показників на дохід державного бюджету

Таким чином, абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни валового випуску +35831,35 млн. грн., абсолютна зміна доходу державного бюджету за рахунок зміни частки валового внутрішнього продукту у валовому випуску +18049,93 млн.грн., абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни співвідношення валового національного доходу і валового внутрішнього продукту +14132,84 млн.грн., абсолютна зміна доходу Державного бюджету за рахунок зміни співвідношення валового національного наявного доходу і валового національного доходу «-10376,36» млн.грн., абсолютна зміна доходу державного бюджету за рахунок зміни частки доходу Державного бюджету у валовому національному наявному доході +20100,03 млн.грн.

Зменшення співвідношення чистого національного наявного доходу (ЧННД) та валового національного доходу (ВНД) вказує негативний вплив на суму доходів державного бюджету.

Рахунок вторинного розподілу доходу передбачає перерозподіл доходу через поточні трансфертні операції. Ресурсна частина включає валовий національний дохід та одержані поточні трансферти в грошовому вираженні. Використання включає передані трансферти в грошовому вираженні.

Проведені розрахунки вказують на значний вплив трансфертів і їх використання на формування доходної частини бюджету, тобто соціальні виплати використовуються в процесі споживання і таким чином опосередковано впливають на доходну частину бюджету.

Наведено шляхи збільшення доходів Державного бюджету:

- оптимізація податкової політики, що спрямовано на зменшення випадків ухилення від сплати податків та диспропорції у розподілі податкового навантаження;

- сприяти зміцненню фінансового становища підприємств, статутний капітал яких по більшій мірі складається із державних коштів;

- розширення переліку платних послуг що можуть надаватися бюджетними установами;
- стимулювання розвитку економіки, зменшення рівня тінізації економіки.

Побудовано математичне рівняння, яке описує залежність суми доходів Державного бюджету від чотирьох факторів:

- рівень тіньової економіки, % до обсягу офіційного ВВП;
- середньорічний курс долара;
- середньорічний курс євро;
- ВВП.

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,99778311$, тобто розглянута регресія пояснює більше 99,77 % розкиду значень відносно середнього значення.

За допомогою моделі можливо здійснювати ретроспективний аналіз і перспективний аналіз показників

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грідчіна М. В. Фінанси (теоретичні основи) К.: МАУП, 2004. 312 с.
2. Сутність, призначення та роль бюджету держави.
:URL: <https://textbook.com.ua/finans/1473453756/s-2>
3. Свириденко Л.А. Концепції формування та управління доходами бюджетів всіх рівнів.
URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/235-242.pdf (дата звернення: 22.10.2021)
4. Аткинсон Э.А., Банкер Р.Д., Каплан Р.С., Янг М.С. Управленческий учёт (теоретичні основи) М.: Издательский дом «Вильямс», 2005. 874 с.
5. Бюджетна система України :URL: <http://www.uaref.org/referat-text-3339-3.html>(дата звернення: 22.10.2021)
6. Державний бюджет України: особливості формування та виконання
URL:<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40766/1/%D0%A1%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BA%20%D0%90.%20%D0%86..pdf> (дата звернення: 22.10.2021)
7. Бюджетний кодекс України. від 10.11.2021 2456-VI
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 22.10.2021)
8. Глущенко А.С.. Финансы: Учебное пособие. - 3-е издание, дополненное и перераб. Х.: ХНУ, 2008. 158 с.
9. Дулік Т. О., Александрюк Т. Ю. Вектори розвитку сучасної фіскальної політики України Міжнародний науковий журнал. 2016. №2. С. 117 – 115.
- 10.Базилевич В.Д., Баластрик Л. О. Державні фінанси : навч. посіб. за ред. В. Д. Базилевича. Київ.: Атіка. 2002. 368 с.
- 11.Юрій С. І., Дем'янишин Я. М., Буздуган В. Г. Антологія бюджетного механізму : Монографія Тернопіль : Економічна думка, 2001. 250 с.

12. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: ЗнанняПрес, 2002 495 с.
13. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посіб.. Київ: Знання-Прес, 2007 495 с.
14. Бюджетний кодекс України. від 08.07.2010 № 2456-VI (із змінами та доповненнями від 05.01.2017). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 24.10.2021)
15. Геєць В. М. Формування дохідної частини бюджету: підсумки, проблеми перспективи Економіка і прогнозування. 2004. №2 С. 9-31.
16. Дем'янишин В. Г. Бюджетне планування та його особливості в умовах демократичних перетворень Світ фінансів. 2004. Випуск 1. С. 62 – 71.
17. Конституція України : прийн. на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. № 254/96 ВР (із змінами та доповненнями). К: Право, 1996.38 с.
18. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету як домінанта фінансової стабільності держави Фінанси України. 2005. №6. С. 19 28.
19. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету: теорія та практика : монограф. Київ: Київ. нац. торг. ун-т , 2003. 580 с.
20. Напрями вдосконалення системи формування та виконання місцевих бюджетів за доходами в умовах ринкової економіки. 2014. -65 с. :URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/1120/1/Jarema_%20R_O_%20FUMm_51.pdf (дата звернення: 24.10.2021)
21. Державний бюджет та його функції. URL: https://studme.org/1798091023946/politekonomiya/gosudarstvennyu_byudzh_et_ego_funktsii (дата звернення: 24.10.2021)
22. Report for Selected Countries and Subjects. URL: www.imf.org. (дата звернення: 24.10.2021)
23. Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку Вісник КНТЕУ.2015. № 2.С. 64—73.

24. Бюджет Польщі на 2020 рік –доходи центрального державного бюджету. URL: <https://www.projektxplicite.pl/budzet-polski-2020-wplywy-centralnego-budzetu-pan>(дата звернення: 04.11.2021)
25. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. :URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>(дата звернення: 04.11.2021)
26. Бюджетний Кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 лютого 2011 р.: (Відповідає офіційному текстові). Київ: Вид. Паливода А. В., 2011. 140 с. (дата звернення: 04.11.2021)
27. Доходи державного бюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2018/2019/2020> (дата звернення: 04.11.2021)
28. Шляхи зростання доходів Державного бюджету в Україні. :URL: <https://naub.oa.edu.ua/2018/%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%B8-%D0%B7%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B4%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2-%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%B1/> (дата звернення: 04.11.2021)
29. Захожай В.Б., Захожай К.В. Система управлінських рішень за результатами статистичного аналізу держбюджету України Європейські перспективи №6, 2014 С.14-21
30. Боргові платежі та прогнози. URL: <https://mof.gov.ua/uk/borgovi-platezhi-ta-prognozi> (дата звернення: 04.11.2021)
31. Дмитришина Л.І. Жолобнюк Н.В. Сутність та шляхи удосконалення бюджетного процесу в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/68081.doc.htm (дата звернення: 04.11.2021)
32. Тарасюк М.В., Сироветник О.С. Доходи державного бюджету в системі соціально-економічного розвитку України. URL: <http://www.visnyk->

- econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/21.pdf (дата звернення: 06.11.2021)
33. Далевська Т.А. Фінансово-бюджетне та стратегічне планування регіонального розвитку на засадах смартспеціалізації. Світ фінансів. Вип. 1(58). 2019. С. 43–53.
  34. Ісмаїлов А.Б. Бюджетний процес та напрями його удосконалення Фінанси України. 2002. №8. С. 26-28.
  35. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки К.: Либідь, 2000. 487 с.
  36. Кульчицький М. Бюджетний процес в Україні в умовах прозорості та публічності Регіональна економіка. 2006. № 3. С. 130–136.
  37. Дерлиця А.Ю. Інституційне регулювання бюджетного процесу Фінанси України. 2001. № 10. С. 29–33.
  38. Януль І.Є. Бюджетний процес в Україні та напрями його вдосконалення Фінанси України. 2005. № 9. С. 25–29.
  39. Лавров А.М. Среднесрочное бюджетирование, ориентированное на результаты: международный опыт и российские перспективы 2004. №3. с.-9
  40. Потеряйло І. Правові основи бюджетного процесу // Вісник КНТЕУ . 2007 . №2 . С.67-75
  41. Сивульський М.І. Основні пріоритети бюджетного процесу Фінанси України (укр.) 2006.-№ 10.С.13-18
  42. Бюджетний кодекс України // Міжбюджетна реформа України 2001р.– К.: Парламентське видавництво 2001.С.7-29
  43. Кучер Г. Бюджетний процес у країнах ЄС Вісник КНТЕУ . 2008 . №3. С.24-31
  44. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» N 1275-VI (1275-17) від 16.04.2009, ВВР, N 38, 2009 р.534с.
  45. Показники державного бюджету. :URL: https://mof.gov.ua/storage/files/p_DB.pdf (дата звернення: 20.11.2021)

46. Бюджет, реалістичність та ризики. :URL:
<https://www.epravda.com.ua/columns/2021/09/29/678271/> (дата звернення: 20.11.2021)
47. Зведені національні рахунки 2012-2019 з урахуванням перегляду даних платіжного балансу :URL:
https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/vvp/znr/arh_znr_u.htm (дата звернення: 20.11.2021)
48. Зведені національні рахунки 2020 з урахуванням перегляду даних платіжного балансу :URL:
https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2020/vvp/kvznr/arh_kvznr_2020_u.htm (дата звернення: 22.11.2021)
49. Наказ Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання рахунків перерозподілу доходу в натурі та використання доходу за інституційними секторами економіки. :URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0271202-07#Text> (дата звернення: 20.11.2021)
50. Тіньова економіка загальні тенденції січень-березень 2021. :URL:
https://www.me.gov.ua/documents/download/fid/3D699fa73c-084f-431a-9491-47ad5ffbaf09&usg=AOvVaw1TGHY8_xsttZoSfzB2XyBs (дата звернення: 20.11.2021)
51. Як змінювався рівень тіньової економіки в Україні за останні 11 років :URL:
<https://www.slovoidilo.ua/2021/07/08/infografika/ekonomika/yak-zminuyavsvya-riven-tinovoyi-ekonomiky-ukrayini-ostanni-11-rokiv> (дата звернення: 20.11.2021)
52. Офіційний курс гривні до іноземних валют :URL:
<https://bank.gov.ua/markets/exchangerate-chart&usg=AOvVaw3ev4yoUDp6a3GnnXdeoig1> (дата звернення: 22.11.2021)